STRIP SCHRIFT

PIET WIJN
JACQUES TARDI
JEAN-PHILIPPE STASSEN

Prijs f 6,25
Bfr. 125

267 - JAARGANG 26 NUMMER 10 - 'S WERELDS OUDSTE STRIPINFORMATIEBLAD - VERSCHIJNT 10x PER JAAR

OORSPRONKELIJK GEPUBLICEERD IN *NELLIE THE NURSE* #15, OKT. '48 • VERTALING GER APELDOORN

STRIP SCHRIFT

Jaargang 26 december 1993 nummer 10 (267)

Verschijnt 10 maal per jaar
Stripschrift wordt samengesteld door een onafhankelijke redactie in opdracht van Het Stripschap. De verantwoordelijkheid voor de artikelen berust bij de auteurs

Redactie
Tijs Bagchus, Michel Nadorp, Arco van Os, Rik Sanders

Medewerkenden
Ger Apeldoorn, Jos Beekman, Ben Bits, Ruud Booms, Amalia Deekman, Eddy Devolder, Denis Kitchen, Johan Ligger, Jean-Marie Mievis, Hans Moors, Stefan Rutten, Koos Schulte, Noël Ummels, Alexandra Verburg, Ted Verschoor, Rudy Vrooman, Jempi Welkenhuyzen, Harry Wibier

Redactie-adres
Postbus 84206
3009 CE Rotterdam
Telefoon: 010 - 220 10 63, telefax: 010 - 421 06 08

Uitgever
Uitgeverij Stripstift
Postbus 84206
3009 CE Rotterdam

Abonnementen
Abonnementen-administratie Stripschrift
t.a.v. Ton Schuringa
Postbus 11335
1001 GH Amsterdam
Telefoon: 020-6852229, telefax: 020-6189142
Abonnementsprijs ƒ57,50 / Bfr.1150
Leden van Het Stripschap ƒ2,50 / Bfr.45 korting
Nederland: Giro 209948 of
Bank 82.67.01.523
ten name van Stripschrift, Amsterdam
België: Bank 721-520.62.74-81
ten gunste van Het Stripschap, Turnhout
Opzeggingen alléén schriftelijk en uiterlijk twee maanden voor het aflopen van een abonnementsjaar
Foreign subscriptions on request

Reprorecht
Het overnemen, evenals het vermenigvuldigen van artikelen en illustraties is slechts geoorloofd na schriftelijke toestemming van de redactie

Advertenties
Voor de opgave van advertenties en het opvragen van de tarieven kunt u contact opnemen met:
ADS Advertising Services
Postbus 919
1000 AX Amsterdam
Telefoon: 020 - 6387272, telefax: 020 - 6387273

Druk
Drukpartners, Amsterdam

Distributie
Richard, Amsterdam; Geknipt Papier, Gent

Omslag
Piet Wijn & Mary de Jongh (inkleuring)

ISSN 0165-845X

Redactioneel

Is er nog leven voor de krantestrip in Nederland?
Natuurlijk willen we niet terug naar de periode toen een krantestrip per definitie uit de studio's van Marten Toonder leek te komen. Hoewel die periode wèl van belang blijft tijdens het terugkijken op de Nederlandse stripgeschiedenis, mogen we in het kader van een gezond stuk ontwikkeling op stripgebied de situatie uit 'die goeie ouwe tijd' niet idealiseren en blijven uitmelken. We leven/lezen nú en dus zullen er nú initiatieven moeten worden ontplooid om bij de beslissingnemers van onze dagbladen toch in ieder geval de illúsie te wekken dat er een ruime keuze kan worden gemaakt uit getalenteerde krantestripauteurs.
Toch zullen veel dagbladredacties verkeerde beslissingen blijven nemen en aan de hand daarvan tot publikatie overgaan van verkeerde strips. Ten eerste zijn die volop verkrijgbaar, dus is men verzekerd van een dagelijkse portie. Verder komt er een stuk zekerheid om de hoek kijken (het Suske & Wiske-effect). Ook schijnt het zo te zijn dat geld een kapitale rol in dit proces speelt (liever goedkope strips uit het buitenland plaatsen).
Blijft een vraag aan de tekenaars die het weten kunnen:
Kan je nog leven van een krantestrip in Nederland?

Inhoud

2 **HEY LOOK!** Harvey Kurtzman
4 **PIET WIJN** Koos Schulte
8 **JACQUES TARDI** Eddy Devolder
12 **JEAN-PHILIPPE STASSEN** Jean-Marie Mievis
15 **BITS & PIECES** Ben Bits
15 **AGENDA**
16 **BOEKEN**
22 **ACTUALITEITEN**

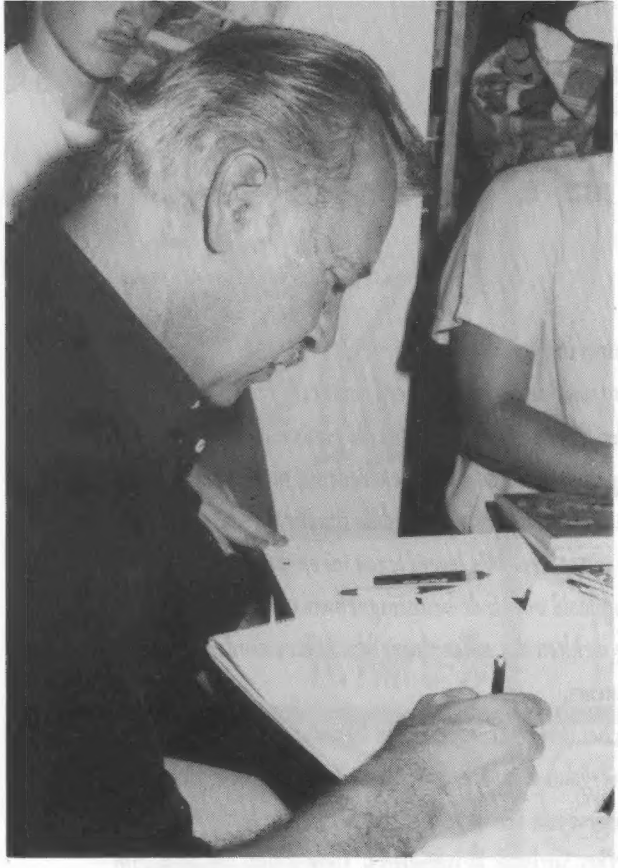

DE WEG WIJST ZICH VANZELF

Piet Wijn

door
KOOS SCHULTE

In 1984 werd Piet Wijn **de Stripschapprijs toegekend voor diens gehele oeuvre. In 1988 kreeg hij een beroerte en leek het er even op dat hij nooit meer zou tekenen. Niets bleek minder waar! Wijn vocht terug en overwon. Toch waren er enige veranderingen: in plaats van met zijn rechterhand tekent Wijn nu links èn het tekenwerk vergt meer tijd waardoor hij zich gedwongen ziet zich tot het tekenen van** *Douwe Dabbert* **te beperken. Het merendeel van de Douwe Dabbert-lezers is dat nooit opgevallen. Enige malen werden Douwe Dabbert-delen genomineerd voor een prijs, maar pas dit jaar kraaide de victorie: het 17e album van hem en scenarist** Thom Roep *— Bombasto met het boze oog —* **werd uitverkoren tot jeugdalbum van het jaar 1993.** Koos Schulte **zocht hem op in zijn gezellige bovenwoning in de Haagse binnenstad, waar hij al meer dan dertig jaar woont. Ziehier het verslag over één van de meest produktieve tekenaars die de Nederlandse stripwereld kent. Natuurlijk konden we niet om het verleden heen, zeker waar het nieuwe lezers van ons blad betreft ...**

Je jonge jaren ...
Piet Wijn: Ik werd 17 mei 1929 geboren in Hilversum. Tot mijn achttiende ben ik thuis gebleven. Na mijn middelbare schooltijd heb ik de Rex-tekenschool in Amsterdam doorlopen, waar ik naartoe ben gegaan om me diverse tekentechnieken eigen te maken. Met die bagage wilde ik namelijk de vrije markt opgaan, hopende dat ik maatschappelijk goed terecht zou komen.
Als jongen was ik al gefascineerd door *Bruintje Beer* en *Tom Poes* en dat ben ik tot op de dag van vandaag gebleven. Na mijn opleiding ben ik gaan solliciteren bij de Toonder Studio's, waar ze zo'n veertig mensen konden gebruiken voor het werk op de tekenfilmafdeling. Ik werd aangenomen en mocht tussenfases tekenen voor reclamefilmpjes. Ik herinner me nog een reclamefilmpje voor Philips met Bommel en Tom Poes.

Had je destijds contacten **met** *Toonder*?
Absoluut niet. Toonder kwam maar twee dagen per week op de zaak die toen gevestigd was in de Reguliersdwarsstraat. Verder werkte hij thuis aan zijn strips. Een enkele keer werd ik geadviseerd door **Cees van der Weert**, de chef-tekenkamer. Toen de studio's het Tom Poes-weekblad opzetten, mocht ik daarvoor kleine illustraties maken. Met **Waling Dijkstra** zette ik mijn eerste strip op: *De Zwarte Hertog*. Tekentechnisch moest ik vrijwel alles zelf uitzoeken. Dè man op dat gebied was natuurlijk **Hans Kresse**, maar die zag je nooit omdat hij thuis werkte. Het was voor mij echt: aldoende leert men. Overdag werkte ik op de studio, 's avonds zat ik thuis strips te tekenen.

In 1951 startte je Aram ...
Ook die strip maakte ik met **Waling Dijkstra**. Er bleek een markt te zijn voor *Eric de Noorman* en dat soort romantische verhalen. Concurrerende kranten wilden iets anders. Aram speelde iets later dan Eric, zo rond het jaar 800. De hele Aram-reeks heb ik thuis getekend. Toen commercieel directeur **Ton de Zwaan** zich afscheidde van de studio's om zijn eigen syndicaat op te zetten – hij nam onder anderen Kresse en mij met zich mee – veranderde er eigenlijk niets. Alleen stond er nu Swan Features in de tekeningen. Ik heb mezelf nooit als een schrijver opgeworpen, hoewel ik wel enige Aram-verhalen heb geschreven. (Dat Wijn later de gehele reeks *Puk en Poppedijn* zou schrijven, vermeldt de geïnterviewde hier niet. KS) De meeste stripmakers maken een compleet produkt. Daarom sta ik er ook altijd een beetje buiten. Waarschijnlijk kunnen anderen meer vertellen over hun ideeën en idealen. Ik heb vrijwel altijd met schrijvers samengewerkt, zoals ik nu al weer lange tijd werk met Thom Roep. De keren dat ik Aram schreef, was wanneer tekstschrijver Waling

Agua en de stuurman staarden beiden gespannen naar de avonturier die nu langzaam de kruisboog omhoog bracht. Vanaf het andere schip drongen geschreeuwde bevelen tot hen door en langs de railing stonden krijgers gereed om over te springen. Een ogenblik stond Aram roerloos, al zijn aandacht geconcentreerd op zijn doel. Toen drukte hij af. De stalen pijl trof het blok, waaraan het zwarte zeil bevestigd was, hoog aan de mast. Aan dek van het vreemde vaartuig bemerkte alleen een man in een

Dijkstra ziek was. De strip heeft tot 1960 gelopen. Ik geloof dat ik toen in herhalingen begon te vervallen. Dan moet je iets anders gaan zoeken.

Henk Alleman **heeft ook nog vier** Aram**-verhalen getekend ...**

In 1955 werd ik door het Parool benaderd om een strip te maken die *Kapitein Rob* zou opvolgen. Doordat ik toen al enigszins uitgekeken was op Aram heb ik me op die nieuwe strip gestort. De Zwaan kwam destijds met Henk Alleman aan als mijn vervanger. Overigens kende ik Alleman nog van de afdeling reclame op de Rex-tekenschool.

De strip *Frank de Vliegende Hollander* – op tekst van Evert Werkman – heb ik met weinig enthousiasme gemaakt. Het was mijn genre niet. De tekst was nogal droog en allerlei technische zaken lagen mij niet zo. Ook vond ik het vervelend dat er zo weinig dialogen in stonden. Na een goed jaar ben ik Aram weer gaan doen. (**Martin Lodewijk** heeft daarna nog enkele verhalen gemaakt van de reeks *Frank de Vliegende Hollander*. Red.)

zwarte mantel, het gelaat verborgen in een wijde kap, wat er gaande was en schreeuwde woedend een waarschuwing. Doch zijn bevel kwam te laat. Toen op het dek van hun aanvaller een verschrikt geschreeuw opklonk, liet Aram tevreden de kruisboog zakken. 'Vooreerst hebben wij geen last meer van hen!' zei hij monter. 'Laat ons eigen schip pal voor de wind lopen, Agua! We moeten zo snel mogelijk een voorsprong zien te krijgen.'

***Aram*, De leeuw van Bashra**

In de jaren vijftig maakte je legio andere strips, zoals Alleen op de wereld **en** De scheepsjongens van Bontekoe**.**

Die maakte ik er tussendoor voor Het Vrije Volk. Het waren geen series, maar er waren soms wel een paar honderd stroken mee gemoeid. Het was inderdaad soms pittig. Eigenlijk leefde je in de vorige eeuw!

In het begin van de jaren zestig keerde je terug bij Toonder.

De Zwaan had er allerlei belangen naast gekregen waardoor de verkoop van dingen stagneerde. Toonder kon toen tekenaars gebruiken voor de vele dagstrips die hij omhanden had. Ik heb geïnkt, geschetst enzovoort. Vooral aan *Koning Hollewijn* heb ik jarenlang met veel plezier getekend. Die satire op allerlei toestanden die er destijds speelden vond ik heerlijk. Ook heb ik nog *Kappie* getekend en een jaar of achttien *Panda*. Ik vond die strip het aardigst toen het nog geen balloonstrip was. Er was al zo weinig ruimte en balloons verstoorden de compositie.

Je hebt ook veel gedaan voor De Spiegel.

Na *Holle Pinkel*, een Toonder-strip waaraan ik ook gewerkt heb, werd de studio's om een nieuw verhaal gevraagd. Ik heb toen de reeks *Puk en Poppedijn* opgezet. De prachtige inkleuring was van de hand van **Wim Lensen**. Ik kijk met genoegen op deze periode terug. Wel heb ik een paar maal problemen gehad, omdat De Spiegel onderdeel was van een vrij gereformeerde uitgever. Soms kwamen er zaken aan de orde die indruisten tegen hun principes. Eén verhaal herinner ik me nog. Dat ging over een mannetje dat het weer kon beïnvloeden: *Het Weerwinkeltje*. Zij vonden dat idee wat atheïstisch. De strip Puk en Poppedijn verhuisde later naar De Prinses. Dat blad had een kleinere bladspiegel, waardoor mijn mogelijkheden werden beperkt. Het is jammer dat de meeste originele Puk en Poppedijn-platen bij een brand in de Toonder Studio's te Nederhorst de Berg verloren zijn gegaan.

Het ironische van het geval is, dat inkleurder Wim Lensen de dag voor de brand de strips uit een brandvrije kluis had gehaald, omdat ze daar wat slordig lagen. Ook voor hèm was het een grote klap. Hij had er met zoveel toewijding aan gewerkt. Toen kleurde men anders in dan nu. Met ecoline kleurde men de originele potloodtekening in. Daarna werden de figuren geïnkt, zodat je het effect kreeg van een tekenfilm: gecontourde figuurtjes tegen geschilderde achtergronden. Deze manier van werken werd bij de Toonder Studio's vaker toegepast. Ook de weekafleveringen van Tom Poes werden zo uitgevoerd.

Heb je iets met de Gouden Eeuw?

Ik ben geïnteresseerd in het verleden. Dat hoeft niet per se die tijd te zijn, hoewel ik nogal wat zeventiende eeuwse strips heb getekend, zoals: *Gloria van Goes* voor Tina, *De scheepsjongens van Bontekoe*, *Dick Durfal* enzovoort. De meisjesstrip *Maartje* – voor Tina – heeft mij nooit zo aangesproken. *Jennifer Scott*, die ik voor datzelfde blad maakte, sprak me wat meer aan. Het sprookjesachtige genre bevalt mij toch eigenlijk het meest!

Zo belanden we bij je meest succesvolle geesteskind uit je loopbaan: Douwe Dabbert. **Waaraan werk je momenteel?**
Ik ben bezig aan het nieuwe Douwe Dabbert-verhaal *Het schip van ijs*. Het speelt zich af in Rusland en inspireert me bijzonder. Ik ben een paar jaar geleden in Rusland geweest en raakte zeer onder de indruk van de oude kerkjes, de oude houten bouwkunst. Ik zei tegen Thom Roep, de scenarist, dat het leuk zou zijn Douwe weer eens tegen een andere achtergrond te plaatsen. Hij heeft toen iets bedacht waardoor de drie bijfiguren elk naar een ander land gaan. In komende albums zullen Japan en Amerika aan bod komen. Wij hebben eerder zoiets gedaan met het Windstreek-avontuur. Er is dus nog het één en ander te doen.

FOTO ALEXANDRA VERBURG

Tijdens De Stripdagen in Breda 1993 kregen Piet Wijn en Thom Roep voor hun album *Douwe Dabbert 17: Bombasto met het boze oog* de prijs 'Jeugdalbum van het jaar'.

Is er verschil met het sprookjesachtige Puk en Poppedijn**?**
De wereld is hetzelfde, alleen de personages verschillen. Bij Puk en Poppedijn waren een meisje en een jongetje het uitgangspunt. De gedachte daarachter was dat kinderen zich daarmee beter zouden kunnen identificeren. Of dit inderdaad gebeurde weet ik niet. Wel hadden Puk en Poppedijn meer achtergrond, een vader en een moeder, een milieu van waaruit ze het avontuur beleefden. Douwe is meer een zwervertje. Ik stel me voor dat hij – ik noem maar wat – in zijn allerlaatste verhaal een huisje koopt en zo tot rust komt, iets à la Bommel ...

In 1988 werd je getroffen door een beroerte. Welke invloed heeft dat gehad op je werk?
Ik teken gemiddeld anderhalve pagina per week. Dat komt door mijn handicap. Tegenwoordig moet ik het met mijn linkerhand doen. Dat gaat natuurlijk veel langzamer. Eigenlijk werk ik mijn verhalen precies zo uit als voor mijn ziekte. Het verschil zit in de tijd. Ik kon kiezen: achter de geraniums gaan zitten òf proberen te tekenen. Indertijd zeiden neurologen: 'U bent uitgesproken rechtshandig, dat geeft stress tot en met!' Het is me toch gelukt! Zelfs het inkten, wat veel zwaarder is dan potloodwerk. Als de druk iets te veel of iets te weinig is, krijg je een veel te dikke of te dunne lijn. Dat luistert ontzettend nauw. In de beginfase liet ik het inkten over aan iemand van de Donald Duck-redactie (**Lucas Abedy**. KS). Langzamerhand kon ik het zelf weer oppakken. Het was wel zwaar. Originelen uit de tijd na mijn ziekte bevatten overal correcties met witte verf. In druk zie je dat gelukkig niet. Ik ben blij dat ik weer met penseel kan inkten. Aanvankelijk probeerde ik het met een Rotring-pen, maar dat blijft een technische lijn. Voor niet technische tekeningen moet je een levendige lijn hebben. Ik heb vrijwel altijd gepenseeld. Dat komt waarschijnlijk door mijn tijd bij Toonder, waar alles met penseel werd gedaan.
Toen Douwe na mijn ziekte vervolgd werd, vroegen mijn andere opdrachtgevers of ik ook weer voor hèn wilde gaan werken. Dat heb ik natuurlijk afgewimpeld. Toen **Jaap Lamberton**, de tekenaar die na mijn ziekte Panda overnam, zelf aan een beroerte overleed werd ik benaderd het laatste verhaal af te maken. Ik heb dat gedaan. Zo heb ik Panda ten grave gedragen. Eigenlijk vond ik het allemaal wel een beetje zuur. Bovendien had ik dat ook al met vele andere Toonderstrips meegemaakt. Het is nooit leuk, vooral als het niet je eigen keus is.
Tijdens mijn ziekte werd de strip *Joker* in het blad Ezelsoor gepubliceerd. Toen ik in het ziekenhuis lag kwam een redactrice met de handen in het haar naar mij toe. Door de krappe deadline was ik niet in staat om de strip af te maken. Je zou eigenlijk een voorsprong moeten hebben van enkele maanden, dat zou veel veiliger zijn. (De prachtige strip is beëindigd door illustrator **Jan Wesseling**. KS).

Is Douwe in de loop van de serie veranderd?
Van karakter niet. Wel hoop ik dat er ontwikkeling in de tekenstijl zit. Zelf kan ik dat niet beoordelen.

Hoe ga je om met de scenario's van *Thom Roep*?

WAAR GAAT GE HEEN BAASJE?
HALLO, JORIS! NAAR EEN WARM LAND GAAN WE, JOLLIPOP EN IK.
EEN BELASTINGPARADIJS, HEEM IK AAN. GE ZIJT WAT RIJKER GEWORDEN, HOOR IK, DAN GEWOONLIJK .....
WANNEER KOMT GE TERUG? IK HAD EH.. PLANNEN MET U ...
WE ZIEN WEL...
30-198
EINDE
De laatste aflevering van *Panda*, schetswerk van Piet Wijn.

Nieuwe Piet Wijn-bibliografie

In Drachten wordt momenteel de laatste hand gelegd aan wat moet worden hèt standaardwerk over Piet Wijn.
Samensteller **Olivier Sterk** werkt hier nu al drie jaar aan. Toch is hij niet voortdurend bezig geweest met stripverhalen. Enige decennia geleden begonnen hij en zijn vrouw als science fiction-liefhebbers sf te verzamelen. Weldra was één kamer gevuld met dit genre. Toen de verzameling 'compleet' leek, begon Sterk zich te richten op het beeldverhaal, waarvan hij met name in zijn jeugd erg genoten had. Dankzij de vele dozen strips rijpte het idee tijdens zijn pensionering een stripwinkel annex antiquariaat op te zetten, maar alle soelaas daar omheen noopte hem uiteindelijk hiervan af te zien. Toen hij zijn grote hoeveelheden inmiddels vergaarde strips doornam, werd hij meer en meer gefascineerd door het uitgebreide Piet Wijn-oeuvre. Drie jaar terug werd de knoop doorgehakt. Met lijsten namen van Piet Wijn-strips reisde hij van noord naar zuid en van oost naar west om de o zo begeerde Piet Wijn-knipsels, boeken en andere kleinoden op de kop te tikken. Vermeldenswaard is hier dat hij destijds nog niet op de hoogte was van de reeds bestaande Piet Wijn-bibliografie van de hand van **Nico Noordermeer** uit 1976. Ondertussen lijkt al het speurwerk zijn vruchten te hebben afgeworpen, hoewel er nog enige 'gaten' zitten in zijn verzameling.
Naar het zich laat aanzien zal dit levenswerk van Olivier Sterk een waardige opvolger worden van de reeds bestaande, maar ondertussen op veel punten achterhaalde bibliografie. Toen Piet Wijn het door Sterk verzamelde materiaal onder ogen kreeg, kon hij zijn ogen bijna niet geloven. 'Ongelooflijk dat iemand zoveel werk van mij achterhaald heeft. Want ik heb wat afgetekend!'
Wanneer alles meezit, komt er een boekuitgave met daarin als extra een *Puk en Poppedijn*-verhaal. Voor veel Piet Wijn-liefhebbers zal hiermee een droomwens in vervulling gaan, daar deze strips helaas nooit in albumvorm zijn verschenen.
Iedereen, die denkt aanvullingen te hebben op het reeds door Olivier Sterk vergaarde materiaal kan zich tot hem richten via telefoonnummer 05120-10256.

48. Op het moment dat Douwe en Domo het boek aanraken, worden ze als het ware het boek ingezogen. Alsof de bladzijde uit druifzand bestaat. Domoli al halftotaal erin, Douwe voor een deel met de arm.
-Hee! Ho! Stop! (douwe)

49. Close up angstig kijkende Douwe.
-Wat is dit, Domoli!
Waar zijn we?

50. Douwe en Domoli zweven in een kader dat verder volledig leeg is. → (zie schets)
-Niets aan de hand, Douwe! Gewoon het schutblad. We worden zo omgeslagen!

51. Douwe schrikt van een gigantische tekst die plotseling in perspectief in het lege kader verschijnt (schets) Domoli stelt hem gerust.
(De tekst tekenen we later in, want deze luidt in het russisch: hoofdstuk 1)

-Zie je wel? Hoofdstuk 1! Het verhaal begint...
-In het russisch? Maar dat versta ik niet!

52. We zien Ivan gemakkelijk in zijn stoel zitten bij het haardvuur. Hij heeft het boek opengeslagen en leest er uit voor. Met één hand reikt hij naar een vergrootglas dat naast hem op een bijzettafeltje ligt.
-Geen nood, Douwe! Ik vertaal iedere zin voor je...

53. - Wees niet bang! Ik beloof je dat het avontuur goed afloopt. Laat je nu maar vallen naar "Er was eens..."!

We zien een stuk van Ivans hoofd. Hij kijkt door een loupe in het boek. In de loupe zien we Douwe die de 1 van Hoofdstuk 1 vastheeft en naar de regels "er was eens" in het russisch eronder staart.

Scenario van Thom Roep, met de uitwerking van Piet Wijn, van het nog te publiceren verhaal *Het schip van ijs*.

Thom schrijft ontzettend fragmentarisch. Hij begint met een idee, maar werkt het niet helemaal uit. Hij houdt van onverwachte situaties. Hij is niet iemand die vooraf precies weet wat er in het verhaal zal gaan gebeuren.

Hoe proberen jullie de Douwe Dabbert-verhalen zo afwisselend **mogelijk te houden?**
Voornamelijk door de setting te veranderen. Andere landen andere sagen, andere sprookjes, andere culturen. Plaats en tijd zijn erg bepalend. Het ene moment bevindt Douwe zich in de Middeleeuwen, het volgende in de Franse tijd. Dat had Bruintje Beer ook, hè? Als kind stoort je dat niet. Ik heb steeds in mijn achterhoofd: 'Ik werk voor kinderen'. Het blijkt niet eens zo te zijn. Veel volwassenen lezen Douwe ook met plezier.

Hoe lang hoop je nog door te gaan?
Er zitten, zoals gezegd, nog drie verhalen in de pen. Ik ben er destijds vanuit gegaan: 'Als ik tien verhalen haal ben ik tevreden'. We zijn nu met het negentiende album bezig, dus ... Ik heb weinig ambities meer, maar ik vind het nog steeds leuk om te doen. Tenminste, als het publiek het ook mooi vindt.

(Data-entry: Harry Wibier)

Nadat dit interview was afgenomen, nam ik ook nog even poolshoogte bij de andere helft van de successtory, scenarist Thom Roep, tevens hoofdredacteur van het weekblad Donald Duck.

Hoe kwam je ertoe *Piet Wijn* **in Donald te laten publiceren?**
Thom Roep: Toen *Jennifer Scott* in Tina liep, was ik net redacteur van Donald Duck. Rond 1974 moesten we ons beraden op een nieuwe non-Disney-strip. Ik besloot een eenmalig sprookje te schrijven: *De verwende prinses*. Bij de Bobo-redactie had ik schetsen gezien van kabouters, vooral één mannetje op een vlot sprak mij aan. Toen Wijn zijn medewerking verleende, had ik een verhaal van 22 platen in gedachten. Uiteindelijk zouden dat er 44 worden. Gaandeweg het verhaal besloot ik het dwergje van het vlot, dat ik Douwe Dabbert had gedoopt, op te voeren. Het is eigenlijk vreemd dat de hoofdpersoon, Douwe, pas op pagina 13 zijn entree maakt ...

Hoe kwam je op de naam Douwe Dabbert?
Ik wilde een ietwat alliterende naam verzinnen. Eerst dacht ik aan zoiets als Bas Blommert of Grim Grabbert. Plotseling schoot me de naam Douwe te binnen. Op hetzelfde moment hoorde ik op de radio een Sinterklaasdeun: 'Trek je beste tabbert an'. Een raar woord eigenlijk, dacht ik: tabbert. Met de naam Douwe werd dat Douwe Tabbert. Zo ontstond Douwe Dabbert.

Piet Wijn zei dat je fragmentarisch **werkt ...**
Dat is ook zo. Ik werk een scenario in gedeeltes uit. Ik kom dan echter wel eens vast te zitten. Maar indachtig Douwes lijfspreuk: 'De weg wijst zich vanzelf', komt de oplossing wel. Ik herinner me dat **Dick Matena** eens langs kwam, die de eerste twee pagina's van het scenario voor het verhaal, dat later *De dame in de lijst* zou heten, las. Toen Dick mij vroeg: 'Wat ziet Douwe tussen alle koopwaar op de markt?' wist ik het nog niet. Pas een week later bedacht ik dat het een schilderij met een vrouwspersoon erop zou zijn en zo vormde het hele verhaal zich.

Wat is de bijdrage **van inkleurster** *Mary de Jongh* **aan de Douwe Dabbert-strips?**
In het begin ging Dabbert naar de inkleursters van een studio, maar toen verschillende mensen zich met Douwe gingen bemoeien, ontstonden er fouten. Ik herinner me dat Knudde in het verborgen dierenrijk op drie pagina's een andere kleur trui draagt dan in de rest van het verhaal. Veel lezers hebben dat niet opgemerkt, maar mij stoorde het wel. Mary kleurt Douwe Dabbert al sedert jaar en dag tot ieders volle tevredenheid in.

De inkleuring van de Douwe Dabbert-strips is harder **dan die van de (oude) Toonder Studio's ...**
Met de hedendaagse druktechnieken zou die 'oude' inkleuring wel eens op een fiasco kunnen uitdraaien. Het papier, druktechniek enzovoort, alles speelt een rol. Uit een onderzoek is gebleken dat kinderen de elementaire kleuren, zoals die nu toegepast worden in Douwe Dabbert, mooier vinden. Ook hier geldt: De weg wijst zich vanzelf.

PAST HET GEWICHT VAN HET VERLE

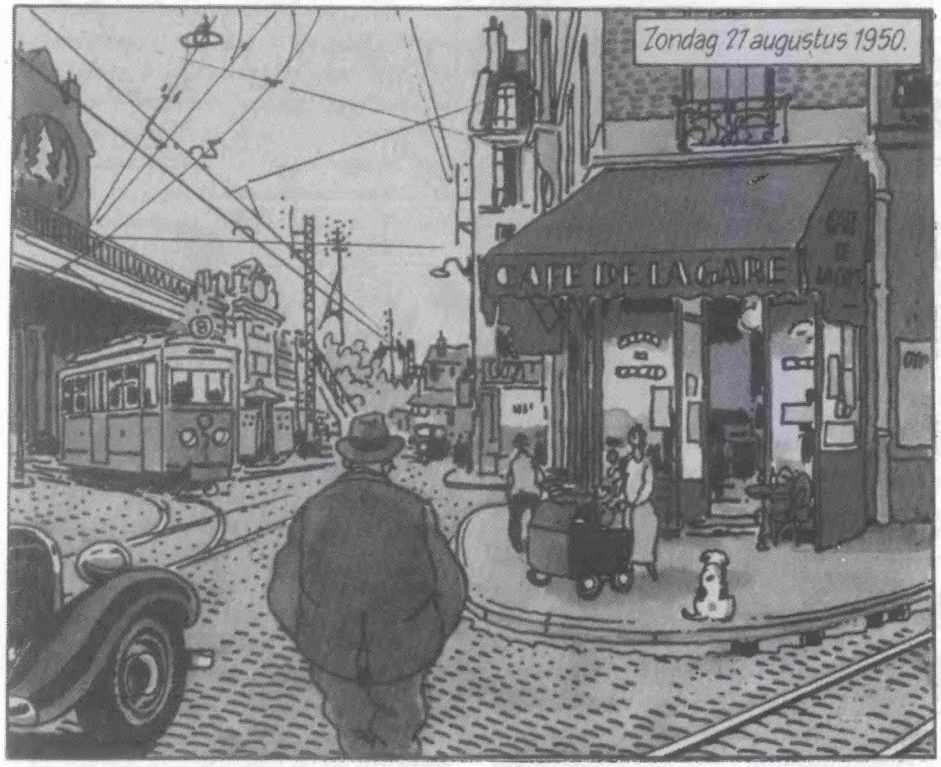

TARDI

door
EDDY DEVOLDER

Sinds bijna twintig jaar krast de pen van Jacques Tardi **en roept een wereld op, bedreigd met de ondergang. Tardi's helden hebben niets glorieus, ze volbrengen geen bovenmenselijke missie. Op hun schouders drukt de zwaarte van een voorbeschikking en een alledaagsheid die net zo naargeestig is als het bestaan waartoe ze gedoemd zijn. Met zijn voorlaatste album** *Dodelijke spelletjes* **brengt Tardi een jaren '50-speurder uit een roman van** Geo-Charles Veran **in beeld. Het is het verhaal van vier jongens, die in de voorsteden een bende vormen. Gedurende vier dagen aan het eind van de zomervakantie, raken zij betrokken bij een smerige zaak die hen fataal wordt. Tegelijkertijd brengt uitgeverij Futuropolis in Frankrijk een mythisch album,** *Het ware verhaal van de onbekende soldaat*, **opnieuw uit en publiceert ze het sprookje** *Le sens de la Houppelande*, **een tekst van** Pennac **met illustraties van Tardi.**

In uw strips richt u zich vaak op een verleden **dat u nauwelijks gekend hebt. Is het eigenlijk niet zo, dat u uw eigen voorgeschiedenis probeert te verbeelden, uw achtergrond veilig te stellen, een beetje zoals kinderen doen wanneer ze vragen: 'hoe was het voor mijn geboorte?'**

Jacques Tardi: Nog niet zo lang geleden heb ik me echt verdiept in deze vraag. Aan mijn voorkeur voor verhalen die zich in de jaren '50 en '60 afspelen en die een tijdsbeeld pogen te schetsen, ligt ontegenzeggelijk een zoektocht naar persoonlijke herinneringen ten grondslag.
Vandaag de dag probeer ik me allereerst mijn kindertijd te herinneren, compleet met alle nostalgie, belangstelling en nieuwsgierigheid die daarbij hoort. Het overkomt me dikwijls, dat ik oude kranten doorblader, oude reclamefolders, de programmering van bioscopen en dat ik stil sta bij de films die die week zijn uitgekomen.
Het belang van de persoonlijke herinnering is me pas gebleken door mijn album *Dodelijke spelletjes* dat zich in 1950 afspeelt. Dat uit zich in het feit dat de hoofdpersonen in het verhaal kinderen zijn en dat de jongste van de bende en ikzelf in die tijd maar vier jaar zouden verschillen.

Niettemin was u zelf pas vier jaar, waardoor u buitenspel gezet zou worden.
Dat is waar, ik had geen deel kunnen uitmaken van de jongensbende. Maar toch bleef ik tijdens het tekenen van het verhaal denken aan het merk van de auto van de kruidenier op de hoek. Vaak genoeg is de herinnering wazig, omfloerst, misvormd en verdwaald. Daarom besteed ik er zoveel tijd aan om zicht op die periode te krijgen.
Toen ik de boeken van **Léo Malet** – waarin de jaren '60 centraal staan – illustreerde en verstripte (de Nestor Burma-verhalen. Red.), heb ik eveneens gepoogd mijn eigen herinneringen en kennis terug te halen. Strips

maken wil zeggen: uitzoeken wie ik geweest ben, toen ik zelf simpelweg de lezer was.
Het gaat natuurlijk om een denkbeeldig gezichtspunt, maar soms zou ik het fijn vinden om in het hoofd te zitten van de lezer, die ik zelf was toen ik **Jacobs** of **Hergé** las. Zo wil ik mijn weg vinden naar de kern van het verhaal dat ik aan het vertellen ben.

U probeert de droom **te voltooien van het kind, van de lezer die u geweest bent.**
Dat zou ik wel willen, maar het kan niet echt. Alhoewel, op bepaalde momenten, zijn er van die kleine gebeurtenissen, minieme gevoelens die aan de oppervlakte komen. Om helemaal eerlijk te zijn, ik geloof dat ik in wezen om die reden strips maak.

Hoe kwam u in aanraking met de detectiveroman, die u tot het maken van Dodelijke spelletjes **inspireerde?**
Een boekhandelaar raadde me die roman aan. Ik was op zoek naar een plot dat zich in de jaren '50 af zou moeten spelen. Op een dag, tijdens een signeersessie in Nantes (waar ik samen met **Etienne Robial** naar toe gegaan was), had de boekhandelaar bij wie ik mijn strips zou signeren een stapel van *Dodelijke spelletjes* liggen. Ik zeg tegen Robial: 'Kijk, dit is een boek voor jou.' De boekverkoper ving het gesprek op en zei tegen ons: 'Als het jullie interesseert, de uitgever woont aan het eind van de straat.' Voor het begin van de sessie ben ik L'Atalante, de kleine uitgeverij die deze detectiveroman uit de jaren '50 had herdrukt, gaan bezoeken. Vervolgens onderhandelde Casterman over de rechten voor een bewerking en de zaak was beklonken. En waarom een detective? Alleen vanwege de vorm. Wat me interesseert in een detective-roman is de wijze waarop in de verhaalstructuur, tot aan het einde toe, met de lezer wordt gespeeld. Hoe die in de luren gelegd wordt, op welke manier gegevens en stukjes van de puzzel mondjesmaat worden prijsgegeven. Die wijze van vertellen boeit me en ik vond, dat dat in dit boek goed gedaan werd.

Hebt u de auteur ontmoet, in de hoop dat hij u aanwijzingen **zou geven?**
Ik heb hem gebeld. Ofschoon het binnenkort ontmoet, heb ik daarvoor geen moeite gedaan. Hij wekte de indruk een tè precies beeld van zijn personages te hebben en ik was bang, dat hij me alleen maar zou willen beïnvloeden. Als ik een verhaal bewerk, doe ik dat graag in mijn eentje.
Vaak genoeg zegt de lezer: 'Maar Nestor Burma zie ik heel anders', net als Bardamu of Cyrano de Bergerac. Ze vormen zich een beeld en projecteren dat op hun lezing van het verhaal. Bij auteurs gaat het anders. Sommigen hangen erg aan de personages die ze opvoeren en anderen kan het absoluut niets schelen. Als ik hen vraag naar de manier waarop zij hun hoofdpersonen zien of naar hun beeld van de situaties waarin ze die personages laten evolueren, dan ga ik daar onwillekeurig rekening mee houden – met het risico mezelf te overvoeren. Léo Malet bij voorbeeld, maakte het totaal niets uit. Hij zei me altijd: 'Ja, ja, ga door.' Nooit heeft hij de behoefte gevoeld zijn spitsvondigheden toe te voegen. Als ik hem vroeg hoe hij Nestor Burma zag, antwoordde hij onveranderd **Gabin**, **Montand**, **Gainsbourg** ... stapels fysiek verschillende acteurs.
De lezer intervenieert eveneens en dat is precies wat ik bij het bewerken van een roman zo aantrekkelijk vind. Ik wist, toen ik Nestor Burma tekende, dat ik een beroep deed op het voorstellingsvermogen van mensen. En zonder twijfel heb ik het beeld verstoord dat ze zich van de één of de andere held gevormd hadden. Ik houd van die rol van gierspuiter. Tijdens het illustreren van de boeken van **Céline**, bij voorbeeld de *Reis naar het einde van de nacht*, heb ik gemerkt dat de lezers er geen enkel idee van hebben of dit boek in 1914 of in 1932 gepubliceerd werd. Met moeite beseffen ze dat er auto's waren, of dat de verbrandingsmotor al was uitgevonden. Voor hun gevoel ligt de Eerste Wereldoorlog (1914-1918) ergens tussen de Honderdjarige Oorlog en de Napoleontische veldtochten.
Wat me trekt, is om met behulp van beelden in hun wereld binnen te dringen en hen te waarschuwen. Te zeggen dat ze de wereld op een verkeerde manier zien, dat het beeld dat ervan gegeven wordt totaal foutief is. Dat is mijn motivatie als ik tekst van illustraties voorzie.

Wanneer u een roman als uitgangspunt neemt, maakt u dan een structuur**, een opzet?**
Dat heb ik niet nodig, die zit in het boek. Als ik het herlees, maak ik een aantal stijlnotities in de marge: 'pas op dat je dit of dat niet vergeet'. Een literaire tekst herhaalt dikwijls

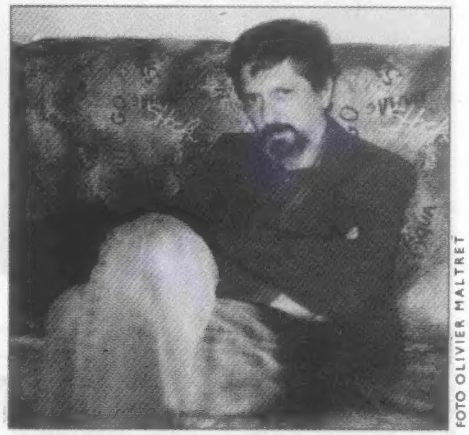

FOTO OLIVIER MALTRET

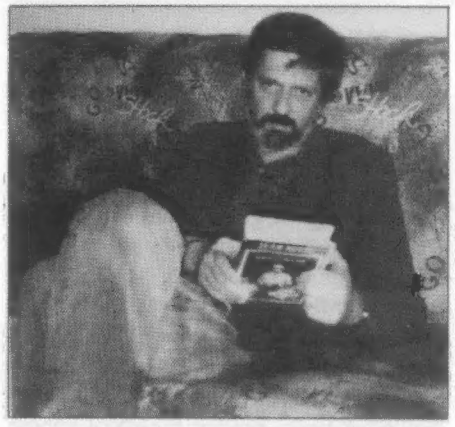

FOTO OLIVIER MALTRET

veel informatie. Dat moet ik vermijden, want dat kan mijn tekeningen overwoekeren. Zodoende herorden ik soms de volgorde, schrap ik paragrafen wanneer er later een beter moment komt om iets te vertellen. Ik noteer ook andere stijlopmerkingen: 'dit detail is belangrijk'. Ik ga te werk met waarschuwingen, ik plaats herkenningstekens of gekke signalen, maar nooit volgens een gestructureerd en precies plan.

Hoe krijgen de gezichten van de hoofdrolspelers vorm?
Ik bestudeer ze niet. Er zijn tekenaars die heel minutieus werken en om te beginnen

***Dodelijke spelletjes*, linksboven, Persoonlijke herinneringen aan de jaren '50. *Links*, Alle hoofdrolspelers zijn slachtoffer van het noodlot.**

***Rechts, Reis naar het einde van de nacht*, Bardamu aan het begin van de Eerste Wereldoorlog. 'Als je geen fantasie hebt, is doodgaan een kleinigheid, als je het wel hebt, is doodgaan te veel.'**

***Dodelijke spelletjes*, In vergelijking met het boek blijft geen enkel jeugdbendelid in leven.**

gaan zoeken naar de trekken die ze hun helden gaan meegeven. Ze tekenen hen en face en in profiel, een beetje als op een identiteitsbewijs. Zelf houd ik er niet van om moeilijk te doen bij het tekenen. Het personage moet vanzelf komen. Als het profiel niet komt, ga ik gummen en begin ik opnieuw. Maar ik werk altijd op de definitieve plaat. Later verandert het personage. Ik weet dat en laat het in de loop van het verhaal gebeuren. Aan het einde van *Dodelijke spelletjes* hebben de gezichten van de jochies helemaal niets meer van doen met hun trekken in het begin. Nestor Burma of Isabelle Avondrood veranderen ook tussen de eerste en de laatste plaatjes. Ik laat de personages zelf hun anatomie bepalen. Dat is inherent aan de reproduktie van hun profiel, van hun trekken: de oren groeien; de neus en de kin veranderen naarmate de personages een karikatuur van zichzelf worden. En wanneer dat gebeurt, bestaan ze door zichzelf, komen ze met hun eigen persoonlijkheid naar voren.

Uw tekenstijl is steeds verder uitgekleed**, alsof u niet bang meer bent om slecht te tekenen.**
Ik houd er niet van om te lijden. Wanneer ik een bepaalde opeenvolging niet goed heb uitgewerkt zeg ik tegen mezelf dat ik het in het vervolg beter zal doen. Ik amuseer me niet meer met opnieuw beginnen. Het belangrijkste is het bewustzijn dat ik iets zodanig heb laten liggen, dat ik het later kan corrigeren.

Bent u erop uit om trouw **te zijn aan de bewerkte teksten?**
Door de bank genomen verander ik weinig gegevens. In *Dodelijke spelletjes* heb ik enkele wijzigingen doorgevoerd in het gedrag van commissaris Maringer. In het boek overleeft een van de kinderen. Ik heb de geschiedenis helemáál willen afsluiten. Dat zijn de enige veranderingen die ik heb aangebracht.

U overgiet Dodelijke spelletjes **met een krachtige Shakespeariaanse saus. Alle hoofdrolspelers sterven als** slachtoffers **van het noodlot, alsof u de intellectuele constructie van het verhaal wilt onderstrepen: vanaf het begin behoren de personages tot het rijk der fictie en ze keren terug naar het wit van de pagina waarop ze zijn geboren.**
Absoluut! Ik heb ook het beeld van de bendeleider enigszins gewijzigd. Ik heb hem veel minder sympathiek gemaakt, alleen omdat hij de hoofdpersoon is en omdat de hoofdpersoon in een verhaal nooit de meest interessante is. De personages die om hem heen zweven, de zogenaamde tweederangs figuren, zijn altijd meer emotioneel geladen. In *Kuifje* is Haddock interessanter dan Kuifje zelf. Ik heb altijd zin, in al mijn verhalen, om de held te mishandelen. Daarom ook heb ik niet een stereotiep personage of held. Rechtlijnige, standvastige figuren met een missie – ik geloof er niet in. Tenminste, in de wereld om ons heen ken ik er geen. Dat is een van de redenen waarom ik zo van Céline houd. Omdat ik besef dat wat ik ook doe, het me toch niet lukt, zelfs de meest simpele dingen. Gevoelsmatig sta ik heel wat dichter bij Bardamu dan bij Batman. Ik voel veel meer sympathie voor de lui die wel goed zouden willen doen, maar die zich uiteindelijk afvragen waar het allemaal goed voor is, dan de zaak laten lopen en een borrel gaan pakken. Ik ken oneindig veel meer van zulke mensen dan avontuurlijke helden.

Zoals u veel meer voelt bij de kroeg **dan bij het casino.**
We komen terug bij Céline! Toen ik jong was, raadde mijn vader me aan *Dood op krediet* te lezen. Hij zei me: 'Je zult zien, het is geinig!' Al lezend was ik stomverbaasd mijn vader en mijn milieu in het boek te herkennen. Ik kom uit de kleine middenstand. Bij Céline vond ik mijn vader terug, mijn grootmoeder die bij ons inwoonde, de geldzorgen,

Loopgravenoorlog

Tardi
Casterman 1993
ISBN 90-303-8467-0
Prijs *f* 39,50 / Bfr.745
(128 pagina's, zwart/wit, h.k.)

'Strips hebben de literatuur kapot gemaakt' is een veelgeuitte klacht van de Franse schrijver **Louis-Ferdinand Céline** tijdens de jaren '50. Hij bedoelde daarmee dat de luie lezer liever een hapklaar beeld voorgeschoteld krijgt dan een beroep op het eigen inbeeldingsvermogen te moeten doen om zich in de veel minder voor de hand liggende belevingswereld van een roman te verdiepen. Het is ironisch dat de Franse stripmaker **Jacques Tardi** een drietal romans van juist deze Céline illustreerde. Bij nader inzien is dit echter niet zo vreemd. Het werk van deze romancier heeft in sterke mate in het teken gestaan van zijn ervaringen tijdens de Eerste Wereldoorlog en ook Tardi heeft sinds de verhalen van zijn grootvader 'altijd willen proberen verslag te doen van deze beginperiode van onze eeuw'. Zijn illustraties bij *Reis naar het einde van de nacht*, *Mort à Crédit* en *Casse Pipe* zijn dan ook te zien als een soort van voorbereiding op dit monumentale verslag dat in zijn pessimisme over de menselijke natuur onmiskenbaar de geest van Céline ademt.

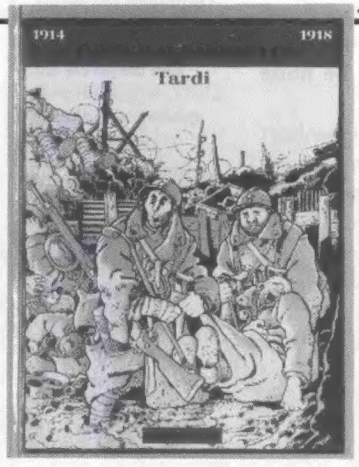

Loopgravenoorlog is geen droge opsomming van historische feiten geworden. In een inleiding legt Tardi uit dat hij hoofdzakelijk de grenzeloze ellende heeft willen verbeelden van de miljoenen soldaten die in doodsangst vochten en roemloos stierven. Blijkens de filmografie, de bibliografie en het dankwoord voor documentalist **Pierre Verney** heeft Tardi zich echter terdege van historische correctheid van zijn beelden willen vergewissen. Resultaat is een tiental verhalen,

het geklaag over de duurte van het leven. Ik sta uiteraard dichter bij de mensen die in de treinen naar de voorsteden hangen, dan bij de lui die in Parijs in het bekakte zestiende arrondissement (Bois de Boulogne) wonen. Een verhaal over een jachtfestijn in Sologne of zoiets zou ik absoluut niet kunnen tekenen. Die wereld ken ik helemaal niet. Ik weet niet hoe ze zich gedragen, hoe ze zich kleden. Wat me trekt, zijn de verhalen van een gozer aan de bar, met zijn spot, zijn vinnigheid, zijn vocabulaire, zijn uitdrukkingen. Dat alles fascineerde Céline ook. De volkstaal, rijk en nooit verstard. Ik meen de zorgen van die mensen een beetje te kennen.

Op een gegeven moment in hun leven verwijten alle kinderen hun ouders dat zij geen helden zijn en ze veroordelen **hen botweg. Hebt u niet geprobeerd uzelf** toegeeflijk **op te stellen ten opzichte van dat vonnis, vanuit de gedachte dat de publieke opinie de held maakt.**

Precies! We komen terug op 1914-1918, de tijd van *Loopgravenoorlog*. Mijn vader is beroepsmilitair geweest. In het begin van mijn kindertijd begon ik vervuld te raken van de oorlogsverhalen over mijn grootvader die mijn grootmoeder vertelde. Hij niet. Daarna was er de oorlog van mijn vader. Hij was geen held. Mijn vader heeft zich zes jaar gevangenschap op de hals gehaald. Mijn grootvader maakte de oorlog van 1914 mee, slachtoffer van gifgas enzovoort.

Céline door Tardi

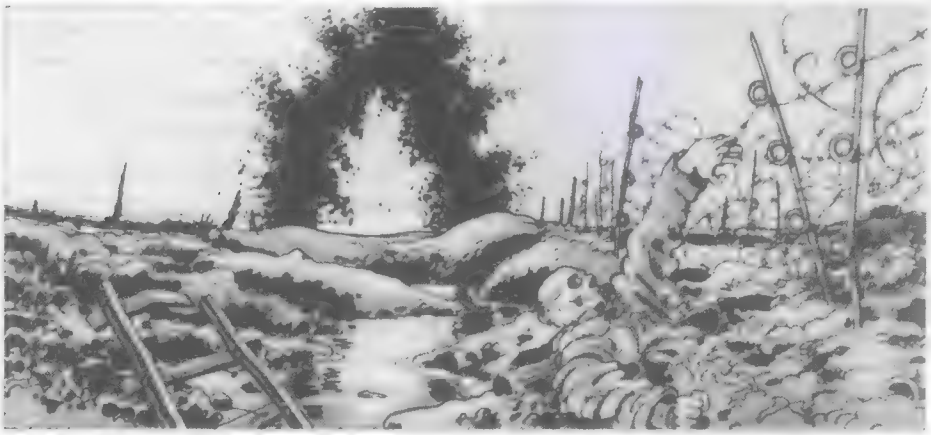

***Loopgravenoorlog*, Commentaar overbodig!**

Als ik zeg dat al die helden niet bestaan, dan is het omdat volgens mij de oorlog ongeluk en manipulatie brengt. Steeds zijn het degenen die er het minst warmpjes bijzitten, die er de eerste slachtoffers van zijn. Ik heb veel over die slachtoffers horen praten en over de manier waarop hun leven werd verknoeid. Vaak denk ik terug aan mijn vader. Op zijn twintigste zat hij midden in een overwonnen leger. Hij is er nooit bovenop gekomen, omdat hij zich net zoals een heleboel anderen liet beduvelen en manipuleren met het idee, dat het Franse leger het machtigste in de wereld was. Hij heeft een enorme klap gekregen. Net voor zijn dood raakte hij in een soort delirium: hij bevond zich in een pantservoertuig! Commentaar overbodig.

Veel mensen die nu veertig zijn, betalen nog indirect de tol van die oorlog.

Absoluut waar, onder hen ook lui die net zoals ik na de oorlog geboren zijn. Wij allemaal torsen een zware nasleep en weinig mensen praten erover. Over die kapitale, stomme smiechterigheid die wij blijven ondergaan en die op onze schouders drukt. Dat is óók wat ik probeer te tekenen.

(Vertaling en bewerking: Hans Moors)

---

in lengte variërend van twee tot zestien pagina's. Het openingsverhaal van twintig pagina's is overigens al in 1983 onder de titel *Le Trou d'Obus* verschenen. De verhalen lijken lukraak gekozen te zijn en zijn in willekeurige volgorde opgenomen als om te illustreren dat ook het grillige oorlogsgewoel willekeurig zijn slachtoffers kiest. Ieder verhaal is er in feite één uit miljoenen. Steeds wordt een dag of een gebeurtenis uit het leven van een enkel soldaat beschreven. Op microniveau wordt zo een beeld geschetst van het massale lijden aan beide kanten van de frontlinie. Deze vorm van geschiedschrijving (zo mogen we *Loopgravenoorlog* gerust noemen) is door zijn herkenbaarheid in staat een sterk gevoel van betrokkenheid bij de lezer op te roepen. Dit gevoel wordt nog versterkt door de zeggingskracht van Tardi's tekenwerk. Op directe en overtuigende wijze weet hij een wereld te scheppen waarin doodsangst en chaos heersen. Wie vindt dat Tardi's tekeningen te zeer overvoerd zijn met afgerukte ledematen en rottende lijken moet zich maar bedenken dat dit slechts een flauwe afspiegeling van een veel gruwelijker werkelijkheid is.

Hetzelfde geldt overigens voor de scenario's. Voor een redelijk denkend mens is de aard van deze slachtpartij nauwelijks te bevatten. Het siert Tardi dat hij scenario's geschreven heeft waarin de absurditeit en onredelijkheid van dit bloedbad tot uitdrukking komen. Het grafisch aspect van dit album is overigens ondergeschikt gemaakt aan de verhaallijn. Afgezien van het eerste verhaal bestaat iedere pagina uit drie stroken van elk één plaatje. Deze eenvormige kadering wekt een documentaireachtige indruk. Het lijkt alsof Tardi hiermee de lezer het gevoel heeft willen geven ooggetuige te zijn van de gevechten in de loopgraven. Daarnaast heeft Tardi blijkbaar frivole kaders of découpages willen vermijden die de lezer van de ernst van het onderwerp af zouden kunnen leiden. Deze opzet is zozeer geslaagd dat het de leeservaring zeer intens maakt. *Loopgravenoorlog* is een prachtig en indrukwekkend boek over een gruwelijke periode.

TB

****

FOTO RIK SANDERS

De reclametekeningen, die Jean-Philippe Stassen **(1966) voor diverse winkels in Luik maakte, trokken de aandacht van** Stéphane Colman (*Billy the Cat*)**. Hij introduceerde Stassen bij de redactie van L'Echo des Savanes. Stassen – op dat ogenblik 17 jaar – mocht al gauw twee albums publiceren:** *Bull White* **en** *Bahamas*. **In Nederland verschenen van hem en scenarist** Denis Lapière **(onder andere** *Alice en Leopold*, *Baard en Kale*, *Charly*) **twee albums van** *Brieven uit de bar* **bij Dupuis in de reeks Vrije Vlucht. Een schot in de roos, want zowel verhalen als tekeningen zijn van hoog niveau.**

JEAN-PHILIPPE STASSEN

door

JEAN-MARIE MIEVIS

Leila, een jong Marokkaans meisje dat in Europa woont, vlucht weg van haar ouders. Ze wil naar Marokko, het land van haar grootouders. Rond dezelfde tijd vlucht in Afrika een kleine jongen, Célestin, weg van zijn stam. Hij wil naar Europa om er schilder te worden. De beide jongelui ontmoeten elkaar in de bar van de oude Fransman, in het midden van de woestijn. Voor een korte tijd blijven ze als verliefd paar samen, maar al snel gaan ze elk weer hun eigen weg. Ze spreken af elkaar regelmatig te schrijven en die brieven te sturen naar het enige adres dat ze kennen: de bar. Daar willen ze elkaar ook opnieuw ontmoeten.

Luik is, naast Brussel, een stad waar diverse striptekenaars hun onderkomen hebben. Hangt hier een speciale sfeer **die striptekenaars aantrekt?**

Jean-Philippe Stassen: Nee, dat geloof ik niet. Het is wel zo dat veel tekenaars en illustratoren in deze regio wonen, maar die zijn allemaal met totaal verschillende dingen bezig. De gemeente zou het publiek maar wat graag laten geloven dat er zoiets als een Luikse school bestaat. Maar dat is helemaal niet het geval.
Ik voel geen enkele verwantschap met mensen als **Walthéry** of **Colman**. Wel met **Mattotti**, maar die leeft in Noord-Italië.

Je hebt heel wat reizen ondernomen: Noord-Afrika, Magreb, Latijns-Amerika ... Wat is de drijfveer achter je reislust?
Ik ben al heel jong begonnen met reizen. Aanvankelijk was het enkel om conflicten met mijn ouders te vermijden – ik zat toen nog volop in de pubertijd. Nu reis ik omdat ik graag van omgeving verander. Ik hou van wisselende kleuren rondom me. Ik heb nooit zin gehad me ergens ver te gaan nestelen, maar ik ben wel enorm graag onderweg.

Zit daar ook een interesse **voor andere culturen achter?**
Nee. Ik kies mijn reisdoel altijd op goed geluk. Als ik al interesse had gekregen voor de cultuur van bepaalde landen of voor mensen die daar wonen, dan is die ontstaan nadat ik daar ben geweest. Ik ontdek graag alles ter plekke.

Het tweede deel van Brieven uit de bar **is in Tanger gesitueerd. Je hebt de helft van het album ook daar getekend. Heeft die**

Leila en Célestin kiezen de bar als correspondentieadres.

Al-Wasat, de bar als spil van het verhaal, en de oude Fransman.

omgeving je tekenwerk enigszins beïnvloed?
Niet echt, denk ik. Eén jaar nadat ik uit de Sahara terugkeerde ben ik begonnen met het tekenen van *Brieven uit de bar*. Toen ik aan het tweede deel werkte, in Tanger, moest ik dan ook dezelfde stijl hanteren als voor het eerste deel. Misschien heeft die omgeving bepaalde details aangebracht, zoals de kleur van het licht, maar daar kan ik mij niet met zekerheid over uitlaten. Het is trouwens toeval dat het tweede deel van het boek zich afspeelt op de plaats waar ik toen verbleef.

Is Brieven uit de bar **gebaseerd op eigen ervaringen, opgedaan tijdens je reizen?**
Na mijn eerste twee strips wilde ik wel eens wat anders gaan doen: reizen, schilderen, reclametekeningen maken voor mode en voor cafés. Toen Dupuis me aanbood om voor hen een album te maken, leek het me logisch mijn eigen ervaringen uit de voorgaande maanden als uitgangspunt te nemen. Ik heb **Denis Lapière** twee personages, Leila en Célestin, en een intrige voorgesteld. Aanvankelijk was mijn verhaal veel realistischer en harder. We hebben er heel wat aan geschaafd om niet in melodrama te vervallen.

Als je je toch op eigen ervaringen baseert, waarom heb je dan een beroep gedaan op een scenarist?
Dat was uit pure noodzaak. Ik kom van nergens. Dankzij Denis ben ik bij de Vrije Vlucht-reeks terecht gekomen. Alleen was me dat nooit gelukt. Bovendien was ik niet zeker van mezelf en had ik iemand nodig om mij de nodige steun te geven en me in goede banen te leiden.

Een Marokkaans meisje en een zwarte jongen als hoofdfiguren. Dat is bijna om moeilijkheden vragen.
Inderdaad. Die keuze hield in dat er bepaalde maatschappelijke problemen waren waarover gepraat moest worden: racisme, immigratie enzovoort. Dat zijn zeer delicate onderwerpen, zeker voor een stripverhaal. Daarom besloten we die dingen naar het tweede plan te schuiven. We wilden geen oordeel vellen of in goedkope demagogie vervallen. We benaderden de personages als individuen en niet als vertegenwoordigers van een groep. *Brieven uit de bar* is in essentie een liefdesverhaal, geen politiek manifest.
De keuze van de personages was niet voor de hand liggend, maar we wilden per se die figuren gebruiken. We hebben ons nooit de vraag gesteld of dat origineel of vernieuwend was. Achteraf beseften we het onconventionele van onze keuze, maar het werkte!

Zijn Leila en Célestin gebaseerd op echte personen?
Ja, maar het is niet belangrijk om exact te weten wie die personen zijn. Om de hoofdpersonages een inhoud te geven hebben we uit heel veel verschillende personen geput, zowel reële als fictieve. We hebben er een heel net omheen geweven van karaktertrekken en denkwijzen.

Dan zit er ook een deel van jezelf in die personages?
Dat is logisch. Als striptekenaar toon ik dingen die ik interessant vind. Ik heb niet het minste respect voor tekenaars die geen echte interesse hebben voor wat ze maken, die het alleen maar om het geld te doen is. Laat ze dan in een fabriek gaan werken.

Brieven uit de bar **wordt verteld door de oude Fransman. Boeiend is dat hij geen alleswetende figuur is, maar op een bepaald ogenblik zelfs van functie verandert: van verteller naar deelnemer aan het verhaal.**
Brieven uit de bar is een verhaal over vertelwijzen, over parallelle vertellingen. We wilden een overgang van in-de-bar-vertelde scènes naar reëel gebeurde scènes. Het personage van de barman bood ons daartoe alle mogelijkheden. We lieten verhaallijnen kruisen, of onderbreken, en speelden met de chronologie van de gebeurtenissen. Dat was erg amusant, maar het betekende ook dat de découpage ons heel wat werk heeft gekost.

Het boek heeft een open einde.
Sommige lezers hebben ons dat kwalijk genomen. Blijkbaar komt het open einde meer voor in films en romans, waar het dan ook gemakkelijker wordt aanvaard. Wij hebben zo'n einde niet gekozen om de lezer te choqueren, maar omdat we geen oordeel wilden uitspreken over de keuzes die Leila en Célestin hebben gemaakt. Wij tonen een momentopname uit het leven van die personages omdat precies dàt bepaalde gedeelte ons boeide. Al wat eraan voorafgaat interesseert ons niet. En wat erop volgt nog minder.

Een derde deel zal er dus nooit komen?
Vast en zeker niet.

***Brieven uit de bar* is vooral een liefdesverhaal en geen politiek manifest.**

IK ZOU AL DIE MOOIE DINGEN GRAAG MET IEMAND KUNNEN DELEN!
EN GOD DACHT NA...
HIJ HAD GEEN ZIN OM NOG MEER MENSEN TE MAKEN, WANT DAT VERGDE EEN GROTE INSPANNING...
MAAR HIJ HAD 'N IDEE...
IK STUUR MIJN DOCHTER NAAR JE TOE!
JULLIE ZULLEN SAMEN KINDEREN OP DE WERELD BRENGEN... NIEUWE MANNEN EN VROUWEN DIE OOK WEER KINDEREN ZULLEN KRIJGEN

Deel van het sprookje over de schepping.

De bar speelt een cruciale rol. Waarom een bar?
Deze bar heet Al-Wasat. Dat is Arabisch en betekent 'het midden'. Hij bevindt zich in het midden van de woestijn. Dat is de plaats waar Leila en Célestin elkaar noodgedwongen zullen ontmoeten. Zij gaat van Europa naar het zuiden, hij gaat van Afrika naar het noorden.
Bovendien is een bar een geprivilegeerd oord voor ontmoetingen, verhalen, passies, vertrouwelijke gesprekken enzovoort ... Ik hou van bars. De beste strip aller tijden is volgens mij *Joe's bar* van **Munoz** en **Sampayo**. Het is een boek over vertelwijzen en observaties. Daarin zit echt alles wat gezegd kan worden over de bar als knooppunt van hartstochten, mogelijkheden en limieten.

Brieven uit de bar **is vooral** grafisch **erg opvallend. Hoe ben je tot die stijl gekomen?**
Mijn eerste albums waren in de klassieke klare lijn. Tijdens mijn reizen heb ik heel veel tekeningen gemaakt. Die waren expressionistisch van vorm. De stijl van dit album is eigenlijk een compromis tussen het vrije van die reistekeningen en het stripverhaal, dat toch een bepaalde logica en coherentie eist.

Ook het kleurgebruik **is interessant. Hoe ga je te werk?**
Ik kleur rechtstreeks in op de plaat. Eerst teken ik de omtreklijnen in gouache. Daarna leg ik de verschillende tinten er laag na laag boven op. Het is te vergelijken met een gravure of een lithografie.

De kleuren zijn doorgaans erg zacht**, behalve in Célestins dromen en het sprookje over de schepping.**
Dat zijn de scènes die het moeilijkst te verdedigen waren bij de uitgever. Al moet ik daar eerlijkheidshalve aan toevoegen dat ze mij geen enkele pagina hebben laten hertekenen. Het zijn ook deze scènes die bij sommige lezers het meest in de smaak vielen. Die platen zijn bijna schilderwerk. Het is een zoeken naar nieuwe vormen van expressie en een herdenken van het vertelsysteem. Ik heb ontzettend veel plezier beleefd bij het tekenen van deze pagina's.

Je album kreeg diverse prijzen. Hoe kijk je daar tegenaan?
Prijzen zijn goed voor het zelfvertrouwen, vooral de prestigieuze zoals die van Angoulème. Maar ze veranderen niets aan je positie ten opzichte van de uitgever.

Lees je veel strips?
Naast **Munoz** en **Sampayo** hou ik van *Calvin & Hobbes*, **Letzer** en **Cromheecke** en vooral van **Mattotti**. Maar eigenlijk verkies ik films en literatuur. Namen noemen is in dit geval niet van belang want ze hebben geen enkele invloed op mijn werk.

Bereid je nieuwe projecten voor?
Onlangs is een kort verhaal gepubliceerd in het Japanse stripweekblad Morning. Het is een pilotaflevering van een reeks over mijn vriend die een café uitbaat. Nu wacht ik af of ze nog meer willen.

Hoe komt een tekenaar uit Luik in een Japans stripblad?
Een vriend, die vroeger bij Albin Michel zat, werkt nu in Tokyo voor Kodansha, een grote uitgeverij. Hij moet Europese en Amerikaanse stripmakers vinden voor de Japanse bladen.
De uitgevers daar vinden namelijk dat er te weinig creativiteit en originaliteit terug te vinden is in de Japanse strips. Ze hopen door het plaatsen van Westerse strips hun eigen tekenaars aan te kunnen zetten tot beter werk.
Ik ben niet de enige hoor. Ook **Baru** wordt nu gepubliceerd en **Baudoin** heeft een contract voor 300 pagina's.

Andere plannen?
Ik werk aan een nieuw scenario. Wie het zal uitgeven weet ik nog niet. Het is zowel grafisch als inhoudelijk totaal verschillend van *Brieven uit de bar*. Het is een liefdesverhaal dat zich in Europa afspeelt en het zal veel harder worden dan *Brieven*. Meer kan ik er nu niet over zeggen.

(Data-entry: Harry Wibier)

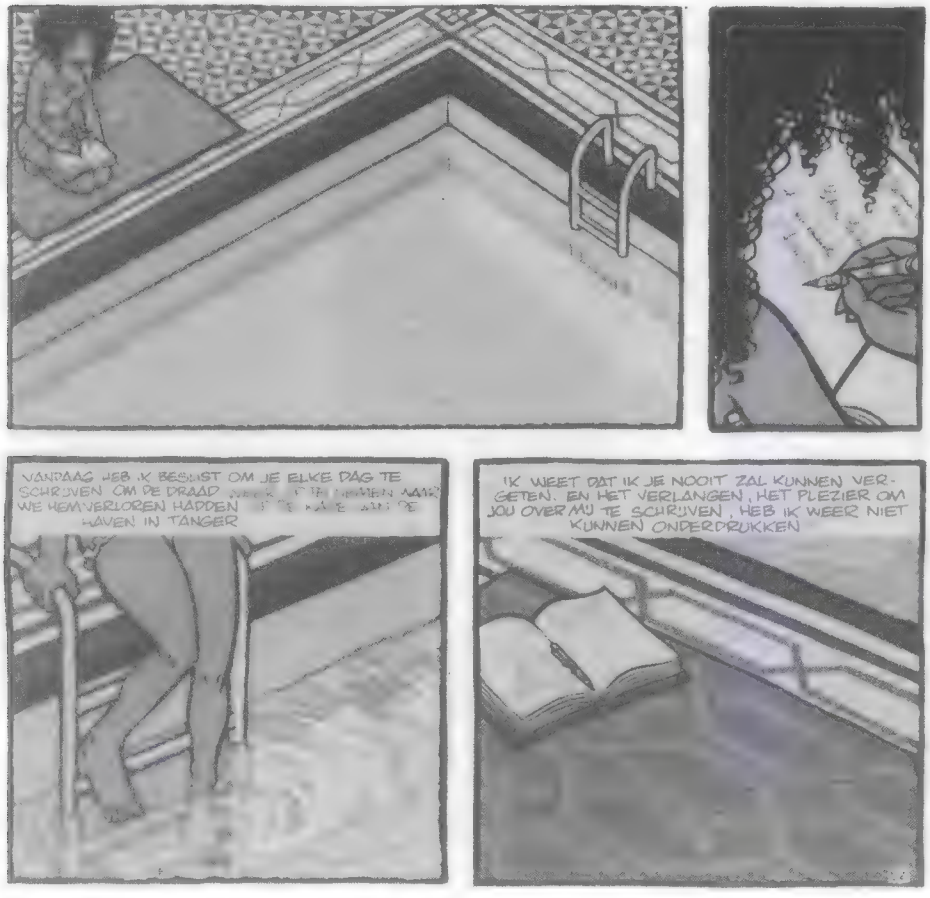
VANDAAG HEB IK BESLIST OM JE ELKE DAG TE SCHRIJVEN OM DE DRAAD
WE HEM VERLOREN HADDEN
HAVEN IN TANGER
IK WEET DAT IK JE NOOIT ZAL KUNNEN VERGETEN. EN HET VERLANGEN, HET PLEZIER OM JOU OVER MIJ TE SCHRIJVEN, HEB IK WEER NIET KUNNEN ONDERDRUKKEN

Stassen hanteert een opvallende, grafische stijl.

Bits & Pieces

Grun

In Holland staat een huis. En in Groningen straks een stripmuseum. Tenminste als het aan stripwinkelier Fokkens ligt. Hij wordt daarin bijgestaan door Jan Kruis en hoofdconservator Jörg van het Groninger Museum.

Kunt u het zich voorstellen? Het nationale stripmuseum in Groningen. In Grun dus. De hoofdstad van Zuid-Denemarken. Aan de uiterste rand van het Nederlands taalgebied. Net zover van Brussel als Parijs.

Men is het al van plan geweest in Amsterdam, Den Haag, Haarlem, Breda, Utrecht, enzovoort. En waarom lukt het niet? Geld! Alles loopt dood op de dichtgeknepen subsidiepot van WVC. Natuurlijk gaat heel Grun op zoek naar sponsors. Maar, zo stel ik mij de vraag, is er een businessplan? Musea kosten namelijk geld. Je hebt een telefoniste nodig, een conservator, een beheerraad, een directeur en weet ik wat al niet meer. Gas, water en een heleboel licht. Ook dat nog. En strips. En tentoonstellingen. Dat kost allemaal duiten. En bezoekers leveren geen fluit op. Er komt anderhalve man en een paardekop. Allemaal met zo'n museumjaarkaart. Daar hou je als museum een handvol dubbeltjes per bezoek aan over. En een NS-retourtje Randstad-Grun kost al gauw tachtig gulden. Daar koop je geen Rembrandt voor. Maar wel een hoop mooie strips. Dus voor Rembrandt ga je naar het Rijksmuseum toe. Even watertanden voor een tientje. Voor strips naar de dichtstbijzijnde galerie annex stripwinkel. Even kijken. En kopen voor tachtig gulden. Zo simpel is dat.

Maar stel nu dat het op zich loffelijke streven slaagt. Wat zou u dan willen zien in het museum? Ik denk strips. Wat mooie tentoonstellingen, artwork en een tekenaar met eigen werk. Zo nu en dan een retrospectief of een integraal overzichtje van deze of gene periode. Maar in ieder geval moet de kwaliteit er af spetteren.

Gewapend met enige vragen 'wat wil men', 'wat is de doelgroep', zoom ik in op spreekbuis annex conservator Jörg. 'Er zijn veel tekenaars die dozen archiefmateriaal met strips hebben, maar nu niet weten waar ze het heen kunnen brengen'.

'Ai', denk ik, 'een conservator. Da's zo'n superbewaarder. Een magazijnmeester die verdiepingslesstof heeft genoten'. Opletten! Die slaat aan het collecteren. Schoenendoos, vat, kist of krat, het maakt niet uit. Als het maar bij elkaar ligt. Liefst uit het zicht. Met één goeie uitslaande brand wordt dan het hele cultuur bezit om zeep geholpen. Opslag en overslag lijkt het doel. 'Hetzelfde geldt voor veel verzamelaars van strips', vervolgt Jörg.

Ha, ha. Die is goed. Verzamelaars die niet weten waar ze hun strips heen moeten brengen. 'Nou', beste meneer Jörg, 'die mensen weten dat precies. Ze nemen alles gewoon mee naar huis. Die brengen niets bij ú. Sterker. Alles wat straks bij u los en vast zit, nemen ze mee. Ook naar huis. Desnoods met de halve pleisterlaag d'r nog aan vast. Hup, zo in de achterbak'.

'Zijn er nog andere redenen voor zo'n museum?', vraag ik.

'Ik meen dat ons land een belangrijke schakel in het internationale stripwezen vormt. Daarom is dit museum op z'n plaats'.

Hallo? Dus Keith Haring naar het oude pand van de openbare bieb aan de Vismarkt te Grun? En niet meer in het Stedelijk van Amsterdam? Nee toch.

'De experimentele tekenstijlen en druktechnieken beïnvloeden zelfs tekenaars in de Verenigde Staten' verklaart Jörg nader.

Wel ja. Overdrijven is ook een vak. Allemachtig. D'r wordt geen strip meer gedrukt in Nederland. En de laatste experimentele tekenstijlen dateren van twintig jaar terug.

Niet meer te temmen roept Jörg: 'De strip wordt als visueel medium ook steeds interessanter voor beeldend kunstenaars'.

Nu denk ik altijd dat elke stripmaker letterlijk en figuurlijk het prototype is van een BEELDEND kunstenaar. Maar Jörg bedoelt de kunstacademici. Nou hij kan gerust zijn. Als je daar wil leren striptekenen, wordt je wegens kunstlastering van de academie getrapt. Wie niet abstract wil schilderen en zagen wordt geknecht.

Jörg pruttelt nog even verder over kunsthistorische achtergronden, de verhouding strip en film en nog zo wat zijlijnen. Als ik het telefonische hazepad kies, roept hij nog dat het Brussels Museum als voorbeeld wordt gehanteerd. Ook al geen waardevaste aanbeveling.

Nee, ik vindt het streven prachtig. Van harte. Maar let op de haalbaarheid. En maak er geen kunstzootje van. Maar strips. En om een hart met startkapitaal onder de riem te steken, het volgende.

Precies in de aanvliegroute naar Schiphol ligt in de kelders van de Universiteit van Amsterdam een gigantische startverzameling voor een museum. Het volledig ingedutte Strip Documentatie Centrum Nederland laat daar prachtige spullen gerubriceerd wegrotten. Voor niemand toegankelijk.

Als ik Jörg was zou ik even met ze bellen.

Ben Bits

AGENDA

t/m 23 januari
Expositie 'Anne-Catherine, anders bekeken', Belgisch Centrum van het Beeldverhaal, Zandstraat 20, Brussel, België

t/m 31 januari
Expositie 'De andere wereld van Marten Toonder', Openbare Bibliotheek, Bernardplein 76, Den Helder.

t/m 6 februari
Expositie 'Kuifje en de moderne schilderkunst', Belgisch Centrum van het Beeldverhaal, Zandstraat 20, Brussel, België.

t/m 19 februari
Expositie 'Geschiedenis van de Friese strip', Streekmuseum Het Admiraliteitshuis, Diepswal 27, Dokkum.

20 februari t/m 2 maart
Festival 'Andersons Are Go!', Overzichtsprogramma van alle marionettenprodukties van Gerry & Sylvia Anderson, Cinematheek Haags Filmhuis & Theater aan het Spui & World Wide Video Centre (Spuicomplex), 's-Gravenhage.

t/m 27 februari
Expositie 'Jean-Léon Huens (1921-1982)', Belgisch Centrum van het Beeldverhaal, Zandstraat 20, Brussel, België.

t/m 28 februari
Expositie Paul Bodoni (Werk uit Zweden), Open Haven Museum, K.N.S.M.-laan 311, Amsterdam (open: wo/do/vrij/zo 13-17 uur, info. 020-6205522).

t/m 27 maart
Expositie 'Abondance in strips' (Het kaartspel in het stripverhaal), Nationaal Museum van de Speelkaart, Druivenstraat 18, Turnhout, België

27 t/m 30 januari
Angoulême 94, Salon International de la Bande Dessinée, Angoulême, Frankrijk

27 t/m 30 januari
Expositie 'De fiets in de strip', Kerkepannezaal, Strandlaan, Sint-Idesbald (Koksijde), België

1 t/m 28 februari
Expositie 'De andere wereld van Marten Toonder', Openbare Bibliotheek, Nieuwstraat 4, Leiden.

8 februari t/m 8 mei
Expositie 'Arctic light and darkness of: De jonge strip uit Finland', Belgisch Centrum van het Beeldverhaal, Zandstraat 20, Brussel, België.

27 februari
Se Strips Ruil- en verzamelbeurs, Vlaamse Beurs, Vlaamse Kaai 83a, Antwerpen, België.

1 t/m 31 maart
Expositie 'De andere wereld van Marten Toonder', Openbare Bibliotheek, Kerkstraat 2, Zeewolde.

1 maart t/m 1 mei
Expositie 'Robert Wuyts: Scorpio in Massailand', Belgisch Centrum van het Beeldverhaal, Zandstraat 20, Brussel, België.

13 maart
9e Leidse Stripdag, Openbare Bibliotheek, Nieuwstraat 4, Leiden.

26 en 27 maart
4ème Salon de la Bande Dessinée, Maisons-Laffitte, Frankrijk.

april-augustus
Expositie 'Marten Toonder, tekenaar in oorlogstijd', Verzetsmuseum Amsterdam, Lekstraat 63, Amsterdam

1 april t/m 30 april
Expositie 'De andere wereld van Marten Toonder', Openbare Bibliotheek, Torenplein 8, Oosterhout.

2 t/m 6 april
2e Stripweek, Zaal Witte Burg, Witte Burg 1, Oostduinkerke, België.

4 april
6e Delftse Stripdag, Congres- en partycentrum Delftstede, Phoenixstraat 66, Delft.

3 t/m 29 mei
Expositie 'De laureaten van de Belgische Kamer der Experten in Stripverhalen', Belgisch Centrum van het Beeldverhaal, Zandstraat 20, Brussel, België

10 mei t/m 4 september
Expositie 'De bende van Jojo', Belgisch Centrum van het Beeldverhaal, Zandstraat 20, Brussel, België.

12 t/m 15 mei
Art in Prague, Palace of Culture, Praag, Tsjechië.

21 mei t/m 14 augustus
Expositie 'De wereld van Bruintje Beer', Teylers Museum, Spaarne 16, Haarlem

30 mei t/m 28 juni
Expositie van een selectie uit het 8e Nederlands Cartoonfestival, Thema: Telecommunicatie, Gebouw Noord-Holland, Haarlem.

31 mei t/m 28 augustus
Expositie 'Willy Vandersteen, een jonge belofte', Belgisch Centrum van het Beeldverhaal, Zandstraat 20, Brussel, België.

1 t/m 5 juni
Expositie Enki Bilal, Galerie Année, Jacobijnestraat, Haarlem.

3 t/m 5 juni
Stripdagen Haarlem, Haarlem.

3 juni t/m 24 juli
Expositie Lorenzo Mattotti, Vleeshal, Grote Markt 16, Haarlem.

4 juni
Expositie 'P.O.S.S.E.', Discotheek Stalker, Haarlem.

4 en 5 juni
De Sjors en Sjimmie Stripblad-dagen, Kindermanifestatie, Concertgebouw, Klokhuisplein 2, Haarlem

16 juli t/m 7 augustus
9e Stripfestival Koksijde, Casino-parking, Koksijde, België

6 september t/m 6 november
Expositie 'Giles tekende de bevrijding van Brussel', Belgisch Centrum van het Beeldverhaal, Zandstraat 20, Brussel, België

14 t/m 16 oktober
De Stripdagen, Turfschip, Breda.

25 oktober 1994 t/m 8 januari 1995
Expositie 'Mittéi, een Luiks kunstenaar', Belgisch Centrum van het Beeldverhaal, Zandstraat 20, Brussel, België.

Cor Morelli 3: Prinses Olga

Oosterwijk
Arboris 1993
ISBN 90-343-2462-1
ISBN 90-343-2464-8 (h.k.)
Prijs ƒ 8,95 / Bfr.180
ƒ17,95 / Bfr.360 (h.k.)
(48 pagina's, kleur, s.k. & h.k.)

Na vier jaar is er eindelijk het derde deel in de *Cor Morelli*-reeks, getiteld *Prinses Olga*. Het verhaal speelt zich grotendeels af in Monte Carlo, waar deze 'mooiste vrouw van Europa' haar jet set-bestaan leidt. De Amerikaanse Drugs Enforcement Agency heeft vermoedens dat de prinses betrokken is bij internationale drugshandel en de DEA-computer heeft Cor Morelli aangewezen als de ideale persoon om als haar minnaar de zaken van dichtbij te bekijken. Zijn collega, Esther Echt, wordt hier buiten gehouden en volgt hem daarom op eigen houtje naar het ministaatje aan de Middellandse Zee. Daar worden de zaken al snel ingewikkeld, met diplomaten, geheime diensten, playboys, verraad en vervalst bewijsmateriaal, waar onze Cor al snel totaal in verstrikt raakt. Gelukkig rent Esther zoals gebruikelijk hard achter de zaken aan en weet zij het net van intriges nog net op tijd te ontrafelen.
Dit geheel klinkt formule-achtiger dan het is, want het verhaal zit vol onverwachte wendingen en een flink aantal originele vondsten, naast de nodige achtervolgings- en actiescènes en een enkel citaat uit een beroemde film. De strip leest dan ook als een spannend filmplot, in elk geval spannend genoeg om een paar onwaarschijnlijkheden voor lief te nemen.
Het is een moeilijk stripgenre waar **Aloys Oosterwijk** zich in begeven heeft, want de klassieke detective/avonturenstrip heeft al zo'n voorgeschiedenis dat er hoge eisen gesteld worden aan zowel plot als tekenvaardigheid. Hij slaagt daar steeds beter in. De plots van Cor Morelli zijn verrassend genoeg en het tekenwerk wordt steeds beter. Wat met name opvalt, is dat de gezichten wat minder krampachtig realistisch getekend zijn, wat het lezen van de strip aanzienlijk veraangenaamt ten opzichte van de eerdere delen. Ook het wat ruimer gebruik van humor is een flinke vooruitgang.
Een aardig aspect van de strip is de omkering tussen hoofdfiguur en 'side-kick' ten opzichte van andere strips. Meestal is de titelfiguur een wat kleurloze slimmerik en zorgt de meeloper voor de broodnodige afwisseling, maar bij Cor Morelli is de relatie tussen hem en inspecteur Esther Echt net omgekeerd. Trouwens, alle hoofdfiguren in deze strip zijn wat karakter betreft goed uitgewerkt, wat het verhaal alleen maar interessanter maakt.
Alles bij elkaar een zeer lezenswaardig boek, en de uitgave (voor het eerst bij Arboris, op iets kloeker formaat dan de eerste twee delen) is fraai. Ook het omslag mag er zijn.

JL

***

Suske en Wiske 2: Op het eiland Amoras

(Suske en Wiske Klassiek)
Vandersteen
Standaard 1993
ISBN 90-02-16574-9
Prijs ƒ37,50 / Bfr.695
ƒ32,50 / Bfr.595 (voorintekening)
(56 pagina's, blauw/rood, h.k.)

België 1945. De oorlog is afgelopen maar de nasleep houdt de gemoederen verhit. De aloude strijd tussen Vlamingen en Walen heeft een nieuwe dimensie gekregen en is daar bepaald niet milder van geworden. Bovendien staat de koning ter discussie vanwege zijn houding tijdens de

oorlogsjaren. Deze kwesties beheersen de voorpagina's van de Belgische kranten. In diezelfde kranten, althans in De Nieuwe Standaard en in De Nieuwe Gids, verschijnt sinds 30 maart 1945 een strip die nu, lang na de koningskwestie nog steeds bestaat en, wie weet, zelfs de taalstrijd misschien wel ooit overleeft: *Suske en Wiske*. Nu zijn de avonturen van Suske en Wiske niet meer wat ze geweest zijn, volgens sommigen sinds Schalulleke verbasterd werd tot Schanulleke, volgens anderen sinds de 'machtsgreep' van Jerom. Zeker is dat de strip, sinds ze zo ongeveer onder het huismerk van Albert Heijn valt, ruim over de houdbaarheidsdatum heen is.
Het is dan ook lovenswaardig dat de Standaard Uitgeverij nu de oerversie van Suske en Wiske opnieuw uitbrengt. Dat wil zeggen in de blauwe en roodbruine druk (om de twee bladzijden wisselend). Deel twee van het achttal dat vorig jaar op de markt kwam is *Het eiland Amoras*. Het is een strip zoals die nu niet meer gemaakt wordt en niet meer gemaakt kàn worden. Hij kenmerkt zich door een volkse, zeer aanstekelijke recht-voor-zijn-raap-humor (volgens **Willy Vandersteen** typisch vooroorlogs), een overrompelende vaart en een hartstochtelijk amateurisme. Al deze kenmerken zijn in de latere jaren, toen Vandersteen het werk steeds meer aan anderen over ging doen, zo goed als verdwenen. Met hen de oorspronkelijkheid en vitaliteit die in *Het eiland Amoras* van de pagina's spatten. Vandersteen heeft nooit ontkend dat die eerste Suske en Wiske-strips knullig getekend waren, maar daaraan tilde hij niet al te zwaar. Het ging immers in de eerste plaats om het verhaal en Vandersteen is een meester in het vertellen van dat verhaal. Het blijft, ondanks de talloze korte grappen en de soms absurde zijsprongen, moeiteloos overeind.
De Suske en Wiske Klassiek-albums zijn niet goedkoop. Daar staat tegenover dat ze zeer fraai zijn uitgevoerd.

SR

****

Equator 1: Caro

Dany
Arboris 1993
ISBN 90-343-2420-6
ISBN 90-343-2430-3 (h.k.)
Prijs ƒ 8,95 / Bfr.180
ƒ17,95 / Bfr.360 (h.k.)
(48 pagina's, kleur, s.k. & h.k.)

Caro is het eerste deel van een nieuwe reeks van tekenaar **Dany**. Het is tevens de eerste maal dat we kennis maken met Dany de scenarist. In het verleden deed hij veelvuldig een beroep op scenaristen als **Greg** en **Van Hamme** met wie hij strips als *Roze Bottel*, *Bernard Prince* en *Avontuur zonder helden* maakte. Dit verhaal stamt uit '91 en het is te hopen dat nieuwe delen zullen volgen, want het is een leuke strip.
Ergens in Afrika besluit de aan lager wal geraakte gokker Dereck zijn boot voor een paar dagen te verhuren aan Quinn en Picon, twee dubieuze lieden. Als het stel de volgende dag op komt dagen bevindt zich een mooi meisje in hun gezelschap. Dereck die als kapitein meevaart, is bepaald niet blij als hij hoort wat hun reisdoel is. De vader van het meisje, Andreani, is ontvoerd door een groep inlanders en om hem los te krijgen moeten ze een flink losgeld betalen. De tocht zal hen door vijandige gebieden voeren alwaar de Bakunda-rebellen hen stevig op de huid zitten ...
Equator is een smakelijke strip waarmee Dany bewijst dat hij het ook alleen afkan. Het is een pretentieloos avonturenverhaal dat goed getimed is en de noodzakelijke elementen bevat om het lekker spannend te maken. Dereck en Quinn vertonen een

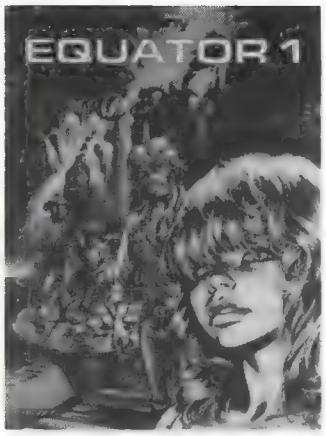

opvallende gelijkenis met Dany zelf en Greg, waarbij de eerste de held is en de tweede een onbetrouwbaar sujet.
De tekeningen ogen los en nonchalant en zijn minder exact in vergelijking met Dany's oudere werk. Dat is geen kritiek, want juist dat onbezorgde en spontane karakter maakt het lezen tot een plezierige en ontspannende ervaring. Als er lezers zijn die na Dany's *Rode Oortjes*-escapades denken dat er een stevige portie seks in *Equator* zit, dan komen die bedrogen uit. Het is een strip die zonder meer gelezen kan worden door de jeugd van 7 tot 77 jaar. Good, clean fun, zoals de Amerikanen zouden zeggen.

MN

***

Rubine 1:
Het verstoorde geheugen

Walthéry & De Lazare & Mythic
Lombard 1993
ISBN 90-6421-957-5
Prijs *f* 9,95 / Bfr. 199
(48 pagina's, kleur, s.k.)

'Rubine heeft prachtige ogen, die ze niet alleen gebruikt om te flirten. Want hoewel Rubine een echte vrouw is, is ze ook een echte ... detective. En ofschoon ze altijd met een oog naar de weegschaal in de badkamer kijkt, is het andere gericht op die van Vrouwe Justitia!'. Aldus een wervende flaptekst bij het eerste deel over het reilen en zeilen van een vrouwelijk lid van het politiekorps van Chicago. Van bovengenoemd trio verantwoordelijken is met name **François Walthéry** bekend geworden door zijn stripheldin *Natasja*, een welgevormde stewardess, die een gave heeft om zich steeds in de nesten te werken. Op datzelfde stramien wordt bij *Rubine* voortgeborduurd. Met dien verstande, dat acties en taalgebruik duidelijk zijn aangepast aan de negentiger jaren. Dat betekent een overkill aan onomatopeeën en grofstoffelijke taal.
Het broertje van Rubine is een computerdeskundige, die te zamen met een aantal vrienden als tijdverdrijf het 'hacken' beoefent. Op verzoek van de directie van een televisiestation werken zij mee aan een programma over de kwetsbaarheid van elektronische beveiligingssystemen. Helaas komen zij daarbij op het werkterrein van een bende maffiosi, die via een computernetwerk drugs leveren aan kroegen. Er worden flinke klopjachten opgezet om de vrienden te elimineren. Ten einde raad roept broer de hulp van zus in; met groots vertoon en wapengekletter stort zij zich in de strijd, wordt met de regelmaat van de klok gemolesteerd

en gemaltraiteerd, maar 'je maintiendrai' en zo hoort het ook in een onwaarschijnlijk stripverhaal. De samenstellers hebben getracht om de dolle dwaze situaties te larderen met de nodige relativerende humor. Hun pogingen zijn gestrand in het debiteren van (ook hier weer) een overdaad aan stereotiepen. De tekenstijl is semirealistisch. Het is te voorbarig om op grond van deze eersteling een definitief negatief oordeel te vellen. Met argusogen zal de verschijning van deel 2 in de gaten worden gehouden.

RB

**

Liefde in hologram

Lamquet
Casterman 1993
ISBN 90-303-8462-X
Prijs *f* 24,90 / Bfr. 450
(112 pagina's, zwart/wit, s.k.)

In *Liefde in hologram* vertelt **Chris Lamquet** in eerste instantie het verhaal van de voormalige Russische kosmonaut *Viktor Soegarov*, die nu romans schrijft. Maar in de strip worden veel meer verhalen vertelt en als ze uiteindelijk allemaal bij elkaar uitkomen, gebeurt dat op een geforceerde manier. De stukjes van de puzzel vallen niet keurig op hun plaats, maar worden bijeengeharkt op een hoopje. Zo blijkt iedereen iedereen te kennen? Het 'toeval' bij voorbeeld, dat Soegarovs zus Svetlana actrice is en een filmrol kreeg aangeboden van zijn Amerikaanse contactpersoon. Met haar krijgt zij bovendien een verhouding. Ook heeft zuslief een verhouding met de uitgever van broerlief en ga zo maar door. Het spoor raak je gauw bijster.

Soegarov krijgt een bandje in handen gespeeld met daarop de krakende stem van ene Sig. Hij is haar al jaren geleden ergens in de ruimte kwijtgeraakt en Soegarov lijkt daar nog steeds onder gebukt te gaan. Labiel als hij is loopt hij in de val van Amerikaanse onderzoekers om te eindigen als proefkonijn. Men experimenteert namelijk lustig met zijn op typische momenten zich oprichtende geslachtsdeel. Dit alles speelt zich grotendeels

ERPO
SUPERSTRIP
SPECIAALZAAK
Kleine Berg 33
5611 JS Eindhoven
040 - 441882

OOM WIM
oude en nieuwe strips
curiosa
originelen
zeefdrukken
REESTRAAT 24 AMSTERDAM
020 - 622 04 02

SNOEK strips
1E VAN SWINDENSTR. 545
TEL. 020 - 6684764 A'DAM
IMPORT
COMICS
POPPETJES
SPELDJES
BEELDEN
POSTERS
PRENTEN
ZEEFDRUKKEN
RESERVEREN
OOK MOGELIJK

af in het 'behoorlijk linke' Rusland van tien jaar geleden.
Seks speelt een niet onaanzienlijke rol in *Liefde in hologram*. Met een vrij banale symboliek, want als Svetlana het over een stijve heeft, krijgt de lezer een stel kaarsen te zien. Voeg daarbij de her en der gedebiteerde pseudo-wijsheden en we lijken hier opnieuw te maken te hebben met het mislukte werk van een would be-intellectueel. Toch zou dat oordeel te hard zijn, want *Liefde in hologram* weet, ondanks het warrige verhaal, in elk geval te boeien.

NU

**

Krijtlijn

Prado
Casterman 1993
ISBN 90-303-8009-8
Prijs *f* 35 / Bfr.645
(88 pagina's, kleur, h.k.)

Rod Serling begon iedere uitzending van zijn televisieserie met de gedenkwaardige woorden: 'There is a fifth dimension as vast as space and as timeless as infinity. It is the middleground between light and shadow. Between silence and superstition, and it lies between the pit of man's fears and the summit of his knowledge. This is the dimension of imagination, it is an area which we call The Twilight Zone.'
Ergens midden op de oceaan ligt een minuscuul eilandje dat enkel bestaat uit een pier, een nietwerkende vuurtoren en een pension geleid door ene Sara en haar zoon. Wanneer Raul aanmeert wordt zijn belangstelling gewekt door Ana, de enige andere gast op het eiland. Ana wacht op iemand maar ze wil de opdringerige Raul niet vertellen op wie. Dat Sara een oogje op hem heeft doet de hopeloos verliefde Raul niets. In plaats daarvan maakt hij zichzelf keer op keer belachelijk bij Ana. Als een boot met twee mannen aanlegt komt Sara's onheilsprofetie uit, die zegt dat als drie boten tegelijk aanmeren vreselijke dingen zullen gebeuren.
Miquelanxo Prado schilderde dit verhaal in prachtige kleuren. Zijn stijl is in tegenstelling tot zijn satirische werk een stuk realistischer, hetgeen de broeierige sfeer van dit surrealistische drama ten goede komt. Ana is degene die opmerkt dat er meer aan de hand is. Voor haar is het eiland door zijn vorm een aarzelende grens tussen het tastbare en het mogelijke. Achter de waarneembare werkelijkheid gaat een vreemde onstoffelijke essentie schuil. Ongrijpbaar voor buitenstaanders. Ana heeft echter een glimp opgevangen van die andere realiteit door het ontdekken van een boodschap op de muur van de pier. De Twilight Zone-achtige ontknoping maakt het verhaal weer rond.
Rest mij echter nog de vraag waarom de vertaler de boodschap eerst onvertaald in het Frans laat om het in tweede instantie wel te vertalen.

MN

***

De huurling 6: De zwarte bol

Segrelles
Arboris 1993
ISBN 90-343-2447-8
ISBN 90-343-2448-6 (h.k.)
Prijs *f* 8,95 / Bfr.180
f 17,95 / Bfr.360 (h.k.)
(48 pagina's, kleur, s.k. & h.k.)

Toen de succesvol boekillustrator **Vincente Segrelles** zich in 1980 ging toeleggen op het maken van strips, moet hij het belang van een sluitend scenario enigszins hebben onderschat. Dat Segrelles het tekenen van strips redelijk beheerst, staat buiten kijf. De in olieverf uitgevoerde platen tonen vooral in

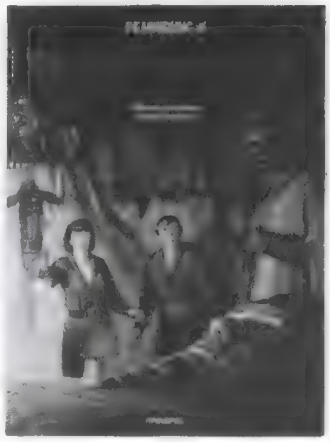

de landschappen en decors Segrelles' vakmanschap en techniek, waar hij uiterst doeltreffend gebruik maakt van natuurlijke en compacte kleuren.
Echter, in de scènes waar de hoofdpersonen nadrukkelijk aanwezig zijn, schuilt de zwakte van de 53-jarige tekenaar. Segrelles' personages nemen voortdurend houterige poses aan en ontberen elke vorm van dynamiek en spanning. De gezichtsuitdrukkingen en mimiek van de huurling en zijn metgezellen houden dan ook het midden tussen aanhoudende verbazing en heldhaftige onverstoorbaarheid. Het is vooral hier dat Segrelles tekort schiet in een zich opwerpende vergelijking met vakbroeder **Don Lawrence**, die in zijn *Storm*-epos juist veel aandacht heeft voor variatie en expressie en veel meer experimenteert met bladindeling, regie en perspectief. Een speelsheid en verfrissende afwisseling die de lezer in het werk van Segrelles node mist.
De verhaallijn in deze aflevering van *De huurling* laat zich kort samenvatten: een dodelijk wapen komt in de verkeerde handen terecht. Van enige originaliteit kan Segrelles hier nauwelijks beschuldigd worden. Toch weet hij van een ogenschijnlijk zo simpel thema een vertelling te maken waarbij de lezer zich regelmatig afvraagt of hij geen pagina gemist heeft. Het verhaal vertoont mankementen en hiaten, waarbij Segrelles verzuimt deze op te helderen. De lezer blijft om die reden met onbeantwoorde vragen zitten en *De zwarte bol* is daarom veelal onsamenhangend en slechts zelden als boeiend te betitelen.
De teksten ontstijgen niet vaak het niveau van een leesplankje en kunnen worden getypeerd als onevenwichtig en clichématig. De conclusie moet dan ook zijn dat Segrelles dringend behoefte heeft aan een scenarist of tekstschrijver. Het tekentalent van Segrelles verdient dat. Hij lijkt zelf de fantasie te missen om van *De huurling* een volledig geslaagde 'heroic fantasy'-reeks te maken. Segrelles blijft wat dat betreft een illustrator, geen verteller.

TV

*

Hemingway: Dood van een luipaard

Malès & Dufaux
Glénat 1993
ISBN 90-6969-118-3
Prijs *f* 27,95 / Bfr.559
(60 pagina's, kleur, h.k.)

Strips slagen er maar zelden in om de lezer meer te bieden dan wat oppervlakkig vermaak. Het lijkt wel of je je voor meer inhoudelijker zaken tot de geschreven literatuur dient te wenden.
In een ambitieus initiatief koppelt uitgeverij Glénat bekende en controversiële schrijvers aan het beeldverhaal. In het eerste deel was **Markies de Sade** de inspiratiebron voor het verhaal. Voor *Dood van een luipaard* stond **Ernest Hemingway** model en **Pasolini** zal het onderwerp zijn van stripmaker **Massimo Rotundo**, die het derde deel voorbereidt.
Het verhaal over Hemingway is een raamvertelling die begint in 1959 te Cuba. Om zijn leven nog wat kleur te geven stort de

schrijver zich veelvuldig in de armen van koning alcohol, hetgeen zijn viriliteit niet bepaald ten goede komt. Niet zonder de nodige zorgen beziet hij zijn komende afspraak met de jonge Angelica Haviland. De vrouw roept herinneringen bij hem op van zijn eerste reis naar Afrika. Hij maakte daar een jachtpartij mee als gast van gravin Sari Soriano en haar man Charles Haviland. Als de echtgenoot van de gravin voor haar heeft afgedaan, legt zij het aan met de gids Mario Menocal. Dit neemt Coca, de Afrikaanse levensgezellin van Menocal, haar niet in dank af. Hemingway verwerkt de noodlottige gebeurtenissen tijdens de jacht op een luipaard, waarbij de nodige slachtoffers vallen, in zijn boek *Het korte gelukkige leven van Francis Macomber*. Angelica meent daarin haar overleden vader te herkennen en zint daarom op wraak op de schrijver. Bij kenners van het oeuvre van Hemingway zal bij het lezen van dit album wellicht een gevoel van herkenning ontstaan, wat niet-ingewijden zal ontgaan. Wat overblijft is een verhaal (van **Jean Dufaux**) waarbij de diepere symboliek niet meer dan een vermoeden blijft. De gebeurtenissen laten nauwelijks een indruk achter, ondanks het voortreffelijke tekenwerk van **Marc Malès**.
De vraag is of je het oeuvre van Hemingway tot je genomen moet hebben om *Dood van een luipaard* te kunnen waarderen. Het album schiet tekort als een inhoudelijk op zichzelf staand werk.

MN

**

De verschrikkelijke schoolmeester

Verroen
Met illustraties van Auke Herrema
Leopold 1993
ISBN 90-258-4771-4
Prijs *f* 19,90 / Bfr.398
(108 pagina's, zwart/wit, h.k.)

In de inleiding van dit voor de tweede maal herdrukte geïllustreerde kinderboek beschrijft **Dolf Verroen** een bezoek aan een basisschool. Na afloop van een lezing begint de schoolmeester vragen te stellen over het verhaal. De jeugd blijkt geen vraag te kunnen beantwoorden. Dan valt de schoolmeester uit: 'Stelletje achterlijke kinderen. Stelletje uileballen. Zo stom als haringen in een ton. Zelfs een eenvoudig verhaaltje snappen ze niet. Net krenten in een krentenbrood. Zo stom.'
Rond deze naarling draait het verhaal waarin wreedheid, fantasie en humor de belangrijkste ingrediënten zijn. Onder de slogan 'Orde moet er zijn. En opvoeding' bouwt de meester zijn macht uit. Hij maakt een poster – in dit boek prachtig weergegeven door **Auke Herrema** in de vorm van een stripverhaal – waarin hij de ongehoorzamen afzet tegen hun straf. Zo komen stoute kinderen in een ophangkooi, krijgen de neuspeuteraars kurken in hun neus, worden wiebelaars met hun voeten vastgespijkerd enzovoort. Door middel van dit soort methodes vecht deze pedagoog een ware eenmans-guerrilla uit tegen de gehele jeugd. Weldra weet hij zich zelfs geruggesteund door het grootste deel van het volk. Dan nemen de kinderen op geheel eigen wijze wraak ...
Zoals Verroen dit boek heeft geschreven is het één grote persiflage op **Roald Dahl** geworden. Met één groot verschil: de karakterontwikkeling bij de hoofdfiguur ontbreekt te enen male. De verschrikkelijke schoolmeester wordt alleen maar slechter, beestachtiger. Uit het open einde van het boek blijkt dat, hoewel het kwaad is opgeruimd, het nog maar de vraag is of de toekomst er voor iedereen zo rooskleurig uitziet.
Striptekenaar/illustrator Herrema mag bij de Stripschrift-lezers bekend worden verondersteld (zie Stripschrift, jaargang 23, nummer 8). In tekeningen, die bij vlagen doen denken aan **Henk Kuijpers** en **Ever Meulen**, heeft Auke Herrema vol verve dit jeugdboek geïllustreerd. Belangrijker is echter dat deze tekenaar bewijst dat hij wel degelijk een eigen stijl bezit met een volstrekt eigen humor. Het is logisch dat de stijl van Herrema nog duidelijk die is van de striptekenaar: veel kadergebruik, teksten en balloons. Enkele 'heuse strippagina's' verlevendigen het boek dat hierdoor zowel grafisch als tekstueel aan kracht wint. Wat dat betreft deel ik tevens een pluim uit aan Verroen die niet wars is van nieuwigheden in zijn boeken. Al met al is *De verschrikkelijke schoolmeester* een boek dat kinderen dankzij het Roald Dahl-effect met plezier zullen lezen, Niet in de laatste plaats door de tekeningen, die perfect aansluiten bij de tekst!
De hierbij afgedrukte cover is van de 1e druk uit 1991!

KS

***

De laatste maan

Parras, Le Tendre & Rodolphe
Lombard 1993
ISBN 90-6421-936-2
Prijs *f* 24,95 / Bfr.495
(48 pagina's, kleur, h.k.)

Om een goed verhaal te maken heb je een hoop nodig: een spannend gegeven, sympathieke of op z'n minst interessante karakters, onverwachte verwikkelingen, een levendige dialoog – een goeie tekenaar erbij en je bent een heel eind. *De laatste maan* van **J.A. Parras**, **Serge Le Tendre** en **Rodolphe** heeft op z'n minst dat laatste. Parras is geen fan-favoriet, maar tekenen kan hij wel. Hij doet dat dan ook al dertig jaar, zonder overigens tegen een successerie aan te lopen. Toen **Giraud** bij Pilote begon met *Blueberry*, tekende Parras al in een soortgelijke stijl

STRIPWINKEL
TISTJEN DOP

Patersstraat 96
2300 Turnhout (B)
Tel. 014-428829

STRIPWINKEL SJORS

Stripwinkel Sjors (Schefferplein 1, 3311 EJ Dordrecht, 078-142012)
Sjors + (Comic Gadgets, Gimmicks and Gags, Voorstraat 313, Dordrecht)

"Dick Bos"
Strip speciaalwinkel & Antiquariaat
In- en verkoop van nieuwe, gebruikte en antiquarische stripverhalen
Junolaan 2
3054 PW Rotterdam-Hillegersberg
Telefoonnr.: 010-4613147

de totaal onbekend gebleven avonturen van *Billy Hattaway*. Hoewel zijn tekenstijl kundig en zeker niet afgeraffeld is, bleef hij op een of andere manier veroordeeld tot B-series. Gedeeltelijk is dat zijn schuld. Hij kan maar geen sympathieke mensen tekenen. Zijn helden zien eruit als houterige Italiaanse en Duitse fotomodellen in slechte remakes van Amerikaanse B-films. En dat is eveneens het probleem van *De laatste maan*. Het is een aaneenschakeling van halfbakken clichés waar op geen enkele manier leven in geblazen wordt.

Het is 1947. De ambitieuze jonge belegger Pierre-Henri Dartois en zijn piloot Doyle storten neer in de Stille Oceaan en belanden op een eilandje dat bewoond wordt door wild dansende negers(!) die als de dood zijn voor het vulkaaneiland naast het hunne. De dappere helden gaan naar het eiland om hun vriend Jackson te zoeken (die eveneens in het vliegtuig zat maar niet met hen is aangespoeld) ondanks de waarschuwingen van de hopeloos gebroken taal sprekende wilden: 'Mara Toile eiland zonder terugkeer. Vervloekt eiland. Jullie vertrekken, jullie nooit terugkomen! Niemand teruggekomen!!' Een manier van spreken die ik m'n hele leven alleen nog maar ben tegengekomen in vertalingen van Franstalige stripalbums. In de krater ontdekken ze een groep verloren nazi's. In uniform uiteraard. Waarom zou je een uniform uitdoen omdat je Führer is verslagen? Met een uitvinding van een krankzinnige geleerde willen zij de maan op de Aarde laten storten zodat een door diezelfde geleerde genetisch gekweekt meester-ras na de wereldramp de planeet over kan nemen. Nadat die geleerde Pierre-Henri op een rondleiding langs alle machines heeft uitgelegd wat hij van plan is (dank u wel), weet hij de hele zooi op te blazen met behulp van de knappe minnares van de Duitse commandant die het hele plan eigenlijk niet zo meer ziet zitten. Belangrijke plotstappen zoals de omslag van de knappe Fraülein worden maar half verteld en ook de dialoog vervalt af en toe tot een soort strip-steno. We kennen alle clichés al, dus die hoeven blijkbaar niet meer verteld te worden. Het resultaat is een leeg boek, dat nooit, maar dan ook nooit in deze vorm voor deze prijs uitgegeven had mogen worden. Het enige wat je er aan overhoudt, is de vraag wanneer Parras eens een keer een echte strip mag maken.

N.B. De lettering is zoals we die gewend zijn van Lombard: schots en scheef en ongelijkmatig in het ballonnetje gekrast met een inktpennetje dat te weinig is schoongemaakt.

GA

**

Oknam 1: Vaarwel, mijn engel

Roels
Dargaud 1992
ISBN 90-6793-325-2
Prijs f 9,95 / Bfr. 199
(48 pagina's, kleur, s.k.)

Het is stormachtig weer. Ergens aan de kust staan zes mensen rondom een geïmproviseerd kerkhof. Meerdere doden worden begraven. In één plaatje worden de gezichten van de zes

overgebleven schipbreukelingen in close-up getoond. Iemand zegt 'amen'. Een verhaal vol teleurstellingen begint.

Het thema van het onbewoonde eiland is niet nieuw. Men neme een groep mensen, willekeurig samengesteld, geïsoleerd van de rest van de wereld en daardoor gedwongen met elkaar samen te leven. Je zult zien dat er zich typen uit distilleren die edelmoedig zijn of in en in slecht. Het werkt altijd, of het plot iets voorstelt of niet, het gaat om deze wetmatigheid.

Benoit Roels heeft geprobeerd er iets moois van te maken. Zijn sterke kant blijkt uit de mooie tekeningen, ondanks dat hij wat het scenario betreft weinig verrast. Wie de slechterik wordt en wie de edelmoedigen zijn, is al vanaf pagina één duidelijk. De kleuren zijn echter mooi gekozen en de sfeer die *Vaarwel, mijn engel* uitademt, is werkelijk stormachtig.

Waarom moet dan bij al dit fraais het scenario zo geheimzinnig zijn, soms tot het onbegrijpelijke toe? Het is niet omdat bepaalde personages in mogelijk latere delen van de serie *Oknam* terugkomen. Hun rol is tamelijk definitief in dit eerste deel. Het nut van de betekenisvolle dialogen tussen bij voorbeeld personage slechterik en personage goedzak ontgaat mij. Krijgen we in de loop van het album, de serie wellicht, een verklaring voor de verstandhouding tussen die twee of is het volkomen logisch dat het lijkt alsof zij elkaar al veel eerder ontmoet hebben? Jammer, want zulke dialogen komen gemaakt over, en verstoren de gang in het verhaal. Alsof de lezer er extra van overtuigd moet raken dat het hier om een echt slecht personage gaat, die willekeurig een slachtoffer uitpikt om tot in het detail te treiteren.

Het blijft lastig om een eerste deel uit een reeks te bespreken. Hoe zal de serie zich ontpoppen, welke lijnen pikt Roels verder op om er een logisch geheel van te maken? Bij *Oknam* laat het zich erg moeilijk raden, temeer ook omdat de hoofdfiguur en tevens naamgever van de reeks weinig om het lijf heeft als 'round character'. Of wil Roels met haar nog alle kanten op kunnen? Ik weet het niet en het zal mij niet verbazen als Roels zichzelf afvraagt waar hij in hemelsnaam aan begonnen is. *Vaarwel, mijn engel* hinkt op te veel verschillende gedachten (schipbreuk, onbewoond eiland, de slechterik die om onduidelijke redenen de slechterik is, de wegloopster/vondeling, de dodelijke ziekte en natuurlijk de uit de lucht vallende liefde) om een spannend verhaal te zijn. Een beetje minder van alles en meer één lijn in het plot zouden de evenwichtigheid van dit eerste deel ten goede zijn gekomen.

AD

**

Santa Claus, de legende van de kerstman

Ploog
Oranje 1993
ISBN 90-6661-223-1
ISBN 90-6661-222-3 (h.k.)
Prijs f 29,95 / Bfr. 600
f 59,95 / Bfr. 1200 (h.k.)
(88 pagina's, kleur, s.k. & h.k.)

Michael G. Ploogs stripcarrière nam een vlucht toen zijn

WONDERLAND
STRIPS EN SCIENCE FICTION
GESPECIALISEERD IN COMICS
SOEMBAWASTRAAT 54A 1095 XC AMSTERDAM
020-694 35 62

stripboekverkopers aan de Hamburgerbrug
stripwinkel
BLUNDER
Oudegracht 203 • 3511 NH Utrecht
Tel. & Fax: 030 / 311 461

STRIPSPECIAALZAAK
'OUD & NIEUW'
IN- EN VERKOOP VAN NIEUWE EN TWEEDEHANDS-STRIPS
TEL. 01820-26967
WILHELMINASTRAAT 52, GOUDA
MET EEN NELIS VOOR STRIPS!

De sterren staan voor de volgende waarde-oordelen:

****** grote klasse!**
***** goed**
**** redelijk**
*** slecht**
o abominabel

werk in de jaren zeventig via Marvel Comics onder ogen van het grote publiek kwam. Met verhalen voor series als *Werewolf by Night*, *Man-Thing*, *Kull the Conqueror* en *The Monster of Frankenstein* wist hij al gauw een vaste schare bewonderaars aan zich te binden. De comicwereld bleek al snel te klein voor Ploogs fantastische scheppingen. Hij belandt dan ook in de filmwereld, waar hij als storyboardtekenaar, ontwerper, schrijver en editor werk vindt. Films waaraan hij onder andere heeft meegewerkt zijn *Good Morning Vietnam*, *The Unbearable Lightness of Being*, *Little Shop of Horrors*, *Ghostbusters*, *Black Cauldron*, *Dark Crystal*, *The Thing* en *Superman II & III*. Geen kleine jongen dus!

In 1990 keert hij met *The Adventures of Tom Sawyer* terug naar het beeldverhaal. Twee jaar later verschijnt bij Tundra zijn bewerking van **L. Frank Baum**s verhaal *Santa Claus, de legende van de kerstman*. Baum is vooral bekend als de schrijver van *The Wizard of Oz*. Uitgeverij Oranje durfde het aan om dit grote project in het Nederlands uit te geven. De dure uitvoering van de harde kaft-versie zal menig aspirant-koper afschrikken (al is er ook een slappe kaft-versie tegen een wat lagere prijs). De vraag, die zich onherroepelijk opdringt, is natuurlijk of de strip zulke 'dure' uitvoeringen waard is.

Het verhaal opent met de ophanden zijnde dood van de kerstman; hij is immers een gewone sterveling. De reus Arke doet samen met zijn gezellen een poging om het leven van Klaas te redden door bij de koning der Gnomen aan te kloppen. Vervolgens zien we Arke het ontstaansverhaal van Klaas vertellen: toen hij hem als vondeling in het bos vond, zijn opvoeding door de bosnimfen, zijn besluit naar de mensenwereld terug te keren om daar het leven van arme kinderen op te fleuren en zijn strijd tegen de Auchwa's. Helaas komen we niets te weten over Klaas' echte ouders en hoe zijn aapje Sjoe overlijdt. Wel wordt het ontstaan van alle kerstrituelen op een speelse manier verklaard en onderbouwd. Het is een perfect verhaal om onder de kerstboom voor te lezen aan broertjes, zusjes en ander klein grut. Of om het kind in jezelf, dat nog in sprookjes gelooft, op te roepen.

Ploog heeft de tekeningen liefdevol in beeld gebracht. Hij leeft zich volkomen uit in de sprookjesachtige sferen en fantastische elementen. Zijn stijl is rijk gedetailleerd en doet hier en daar aan **Will Eisner** denken (Ploog was jarenlang medewerker van P.S. Magazine). Het geheel is overgoten met warme briljante, transparante kleuren. Duidelijk is te zien dat Ploog zijn hart en ziel in dit boek heeft gestopt. Het is te hopen dat zijn inspanningen beloond zullen worden. Zo niet, dan zal hij ongetwijfeld zijn oude stiel weer opvatten.

MN

***

EN VERDER...

– ***Chinees rood 2: Maskers*** *(Robin, Oranje). Duivel grijpt verboden liefde tussen blanke jongen Henk en Chinese prinses Liu aan om oorlog uit te lokken tussen Europeanen en Chinezen. Fraaie decors, aparte mise-en-scène, weinig plot, kortom een strip voor fijnproevers. *** (MN)*

– ***Colby 2: De zon sterft twee keer*** *(Blanc-Dumont/Greg, Dargaud). Greg neemt zijn lezers niet serieus en levert een ondermaats verhaal af. De personages komen niet tot leven en het plot is gebaseerd op een derderangs idee. * (MN)*

– ***Den 5: Kinderen van het vuur*** *(Corben, Sherpa). Langdradig verhaal waarin Corben een start maakt met een nieuw ontstaansverhaal van Den. Onontbeerlijk om de Den Saga te kunnen volgen. ** (MN)*

– ***Heinz 11: Puppy Love*** *(De Jong/Windig, Oog & Blik). Dertien puppies maken Heinz het leven zuur. Dat van de lezer wordt er wat aangenamer op met dit album vol droogkomische grappen en grollen. *** (TB)*

– ***Largo Winch 4: Business blues*** *(Francq/Van Hamme, Dupuis). Uitstekend vervolg op O.B.B. Van Hamme trekt alle registers open in een verhaal dat uitermate geschikt is om tot een spectaculaire Hollywoodfilm bewerkt te worden. *** (MN)*

– ***Lou Smog 5: UFO-Alarm*** *(Van Linthout, Lombard). Vliegende schotels en internationale spionage maken dit tot een onderhoudend verhaal dat echter geen moment de platgetreden paden verlaat. ** (TB)*

– ***MacCoy 18: De toverkist*** *(Gourmelen/Palacios, Dargaud). Wat begint als een klassieke western eindigt in een anticlimactische nachtmerrie. Ben benieuwd of dat in het volgende deel nog rechtgebreid wordt. * (TB)*

– ***De meesters van de gerst 2: Margrit 1886*** *(Vallès/Van Hamme, Glénat). Van Hamme voert in dit tweede deel over een geslacht bierbrouwers wederom de opportunistische, gewetenloze Charles Steenfort op tijdens het socialistische bewustwordingsproces eind 19e eeuw. Steenfort gaat er vandoor met zijn schoondochter, die nog doortrapter is dan haar schoonpa. Interessante mengeling van historische feiten, sociaal drama en familieroman. *** (MN)*

– ***Melmoth 2: Mary Shilling*** *(Marc-Renier/Rodolphe, Dargaud). Sfeervol en onderhoudend verhaal over een weesjongen die van moord wordt beschuldigd. De tekeningen doen in eerste instantie krasserig aan, maar blijken zeer treffend. Vakwerk! *** (JB)*

– ***Patje van het Groenewoud 3: Jikuri*** *(Plessix/Dieter, Oranje). Een mooi album over verlangens en verwachtingen. Tekenwerk en inkleuring passen uitstekend bij het gevoelige scenario. *** (TB)*

– ***Rork 7: Terugkeer*** *(Andreas, Lombard). Afsluitende deel van een schitterende reeks waarmee Andreas in 1978 is begonnen. Herlezen is een vereiste om het verhaal te kunnen volgen, maar wie deze moeite neemt wordt meegesleept in de mysterieuze wereld(en) van Rork. Fabuleus tekenwerk. **** (RS)*

– ***Sarah Spits 7: Reis naar Mars*** *(Wasterlain, Dupuis). Bij tijd en wijlen spannend verslag van Sarah's intergalactische reis waarbij fantasie en wetenschap in elkaar overlopen. ** (TB)*

– ***Scorpio 2: Het begin van alle schoonheid*** *(Wuyts/Yaack, Standaard). Geslaagd vervolg op deel 1, De gekkenlijn. Scorpio speelt zich af in (Oost-)Afrika en belooft een boeiende reeks te worden. De auteurs weten hun verhaal met veel gevoel voor avontuur en kennis van zaken vorm te geven. Sommige tekeningen vertonen in dit tweede deel wel enige sporen van haastwerk. *** (RS)*

– ***De torens van Schemerwoude 9: Khaled*** *(Hermann, Arboris). Niks nieuws onder de zon: oude vertrouwde Hermann-kwaliteit: redelijk verhaal, hele mooie tekeningen, dito inkleuring. *** (SR)*

– ***Yin Yang 3: De maatschappij van de zandloper*** *(Schetter, Schetter). Onbegrijpelijk verhaal over twee Koptische broers die in Egypte proberen te overleven. Het tekenwerk wil ook al niet boeien. * (RS)*

– ***Zoon van de Arend 7: Het voorspel van Austerlitz*** *(Faure, Arboris). Doorsnee historische strip waarin weinig opzienbarends gebeurt. Aan het eind van het verhaal ontmoet Morvan Mutsje opnieuw. Wellicht biedt dit vuurwerk voor deel acht. ** (RS)*

Alberto Breccia overleden

Alberto Breccia is dood.

Begin november overleed hij op 74-jarige leeftijd. Zijn hele leven is hij met strips bezig geweest, als leraar en als auteur. Hoewel zijn werk in het Nederlandse taalgebied grotendeels onbekend is, geldt hij internationaal als één der Groten en werd zijn werk diverse malen onderscheiden.

Breccia was een gedreven iemand, een Auteur in de ware zin des woords: hij maakte alleen wat hij wilde maken (ook als er geen uitgever voor was) en hij maakte het alleen op zijn manier (zo gebruikte hij niet alleen pen en penseel, maar experimenteerde hij bij voorbeeld ook met collages van papiersnippers).

Breccia's werk had een duidelijk kunstzinnige inslag, hoewel hij zichzelf nooit enige pretentie toemat. Als zijn werkwijze in een interview ter sprake kwam, verschool hij zich steeds achter een uitspraak als: 'Dat doe ik gewoon om het werk interessant te houden; anders zou het me snel vervelen.'

Zijn belangrijkste stripverhalen zijn: *Mort Cinder* (met **Héctor Oesterheld**; 1962-1964), *El Eternauta* (met Oesterheld; 1969), *Los Mitos de Cthulhu* (met **Norberto Buscaglia**; 1973-1975), *Un Tal Daneri* (met **Trillo**; 1974-1977), *Dracula, Dracul, Vlad? bah ...* (1983-), *Perramus* (met **Juan Sasturain**; 1984-1989) en *Informe Sobre Ciegos* (met **Ernesto Sábato**, 1991).

Alberto Breccia heeft een persoonlijk oeuvre nagelaten, dat ook in de toekomst heel wat lezers zal weten te boeien.

Bron: Sherpa Courant / MS

Service voor verzamelaars

Hoe stuwt Sherpa, de uitgever van het *Stripjaarboek*, het aantal verkochte exemplaren in 1994 op tot ongekende hoogte?

a. Zorg dat in de Servicegids (de gele gids van Stripland) naast de reeds bestaande rubrieken (winkels, uitgevers, auteurs enzovoort) ook een rubriek wordt ingeruimd voor de notoire verzamelaars van een bepaalde auteur of een specifiek deelgebied (Tom Poes, Suske en Wiske, Classics, stripinfobladen, curiosa enzovoort), die in contact willen komen met andere verzamelaars.

b. Zorg voor voldoende publiciteit over deze nieuwe mogelijkheid door oproepen te plaatsen in bij voorbeeld Stripschrift en ZozoLala.

c. Verkoop aan een ieder die zich in die nieuwe rubriek laat opnemen een Stripjaarboek.

Subliem! Een vondst! En daar werken wij graag aan mee.

Stuur vóór 15 februari een briefje met je naam, adres, telefoon/faxnummer en de omschrijving van je verzamelgebied(en) naar Sherpa Servicegids, Agatha Dekenstraat 27hs, 1053 AM Amsterdam. Iedereen krijgt van de uitgever een bevestiging. *Martijn Daalders Stripjaar 1994* zal in tegenstelling tot voorgaande jaren pas in mei verschijnen.

AvO

Vleermuizenissen

Onder de titel *Vleermuizenissen* verscheen bij uitgeverij Sherpa een boekje naar aanleiding van een tentoonstelling van origineel werk van Inktvis Prutduktie (pseudoniem van **Edmond Spiers**), oktober '93, bij Professor Ich te Amsterdam.

Als Hedmondster heeft hij strips gepubliceerd in bladen als Castermans Wordt Vervolgd, Titanic en De Toestand. Daarnaast produceerde hij ook posters, illustraties en gouaches. In dit boekje staan parodieën, schetsen, illustraties, voorstudies enzovoort van *Batman* en aanverwante vleermuizen. Het mooi uitgegeven boekje verscheen in een oplage van slechts 200 genummerde en gesigneerde exemplaren. Jammer dat Spiers posters voor het Groningse jongerencentrum Simplon niet in deze bundel zijn opgenomen.

MN

Honderd Humocovers

Al is hij geen striptekenaar, bekend is tekenaar en ontwerper **Ever Meulen** zeker bij vele striplezers.

Op 24-jarige leeftijd begon hij in 1970 zijn grafische carrière bij het Belgische weekblad Humo. Hij ontwikkelde snel een originele stijl, waarin muziek, bouwkunst, auto's en typografische vormgeving op een eigenzinnige wijze vervolmaakt werden.

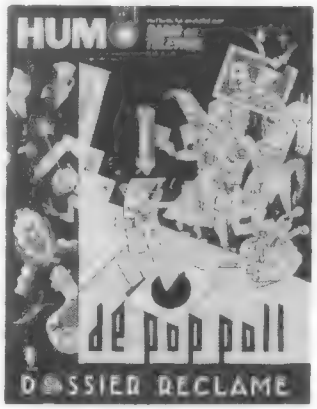

Honderd Humocovers 1972-1992 laat meerdere stijloefeningen zien die uiteindelijk uitmondden in een definitieve stijlvorm, waarvoor Ever Meulen vele malen internationaal onderscheiden is. Op de linkerpagina is de Humocover in het klein afgebeeld met een commentaar van de artiest; op de rechterpagina staat de originele prent groot afgebeeld zonder typografie. Ook bevat het vele bewerkte fotocovers van Ever Meulen en ettelijke schetsen. Alles bij elkaar een lust voor het oog; grafisch knap en technisch verbluffend.

224 pagina's, kleur, uitgeverij Kritak/Oog & Blik, ISBN 90-73221-24-2 (Nederland), *f*47,50, ISBN 90-6303-526-8 (België), Bfr.795.

MN

Schetsboek Heinz

De stomme wereld van Heinz (Oog & Blik) is een verzameling van schetsen, niet in albums opgenomen grappen, onuitgewerkte en ongebruikte ideeën, briefwisselingen, krantepublikaties, documentatiemateriaal en curiosa. Samensteller **Dirk Snoodijk** heeft één en ander van extra informatie voorzien. De meest opvallende informatie: Heinz en Frits waren echt bestaande katten en Jodocus is een nu nog levende schildpad. Van het drietal zijn foto's afgedrukt.

De echte *Heinz*-liefhebber kan niet om deze uitgave heen, al is de prijs aan de hoge kant (*f*35 / Bfr.700). Het plezier, dat Dirk Snoodijk ongetwijfeld aan zijn uitpluizerij heeft beleefd, straalt van het boek af. Wat wel node wordt gemist is een interview met **Windig** en **De Jong**, waarin zij ingaan op het maken van Heinz en een toelichting geven op al hetgeen in de bundel is opgenomen. Dit had *De stomme wereld van Heinz* tot een completer geheel gemaakt.

RS

Maastunnelstrip

Sinds 16 december 1993 zijn de wanden bij de roltrappen van de Maastunnel in Rotterdam versierd met een aantal levensgrote stripverhalen.

Deze *Maastunnelstrip* is een idee van de inzameldienst voor klein chemisch afval van de Roteb. Op deze manier wil de dienst Rotterdammers die gebruik maken van de voetgangers- en fietserstunnel, aanmoedigen om chemisch afval in te leveren bij de chemocar van de Roteb. Achterliggende gedachte: de passanten moeten op de roltrap toch wachten, dus benut dan die tijd om hen te laten stilstaan bij chemisch afval.

De *Maastunnelstrips* werden onthuld door de Charloisse deelgemeentevoorzitter **W.J. van der Have**. De stripverhalen hebben een formaat van 28 bij 1 meter en de teksten zijn ontstaan door middel van een prijsvraag onder de Rotterdamse bevolking. De winnaar was de heer **V.J. Giorgi**.

(Bron: De Havenloods)

Bye bye Broca

Zo pas werd ons medegedeeld dat **Nic Broca** op 61-jarige leeftijd is overleden.

Hoewel zijn dood dateert van enige maanden terug, maakten zijn uitgevers er nu pas officieel melding van. Sommige firma's waren met verba-

zing geslagen toen ze konden vernemen dat de Luikenaar na een hartinfarct het hier en nu voor het eeuwige had verruild. Broca was immers nog maar net met pensioen (VUT).
In 1950 kon hij als animator aan de slag bij de tekenfilmstudio's van Belvision, waar andere groten zoals **Peyo** en **Franquin** het vak leerden. Broca tekende mee aan de films *Asterix de Galliër* en *Asterix en Cleopatra* ('67), maar ook op de aftiteling van *Kuifje en de Zonnetempel* en *Kuifje en het Haaienmeer* komt zijn naam voor. Verder werkte hij onder andere aan *De fluit met zes smurfen*. Broca was, kortom, een begenadigd tekentalent. In '76 werkte hij voor uitgeverij Idéfix aan *De ballade van de Daltons* en bij Kid Cartoon ontwierp hij samen met Gaudy de reeks rond *Ovide*. Wie kent niet *De Snorkels* die Broca via SEPP aan Hanna-Barbera (USA) leverde? De reeks verscheen zelfs in vervolgepisodes in het Italiaanse Il Giornalino. Later zou **Franco Oneta** ze tekenen op een scenario van **Raoul Cauvin** voor Dupuis. Met Cauvin werkte Broca in de jaren tachtig. En in Robbedoes verschenen drie *Robbedoes en Kwabbernoot*-verhalen: *De zwarte doos*, *De stiltemakers* en *De koudegordel*. Deze verhalen werden later ook in album uitgebracht. Na zijn periode bij Dupuis werkte Broca nog voor enkele andere uitgevers en was ook actief op het gebied van reclame en merchandising, maar deed het toch wat kalmer aan. Het ritmeverschil heeft hem echter geen goed gedaan, want helaas mocht hij maar amper een jaar genieten van zijn 'verdiende rust'.

JW

It Dockumer Lockaeltsje

Tot en met 19 februari '94 is in streekmuseum het Admiraliteitshuis te Dokkum een tentoonstelling over Friese strips te bezichtigen. Te zien zijn allerlei Friese en Nederlandstalige strips, originele tekeningen en centsprenten (de voorlopers van strips; in het Fries 'heilingen' genaamd).
De tentoonstelling is geopend van maandag tot en met zaterdag: 14.00 - 17.00 uur. Toegangsprijs: *f*2,50 / Bfr.50.
Museum het Admiraliteitshuis, Diepswal 27, Dokkum, 05190-93134.

RS

Stripgidsdagen met gouden randje

De Stripgidsdagen 1993 in Turnhout zijn achter de rug. Op 11 december ontving **Eric Joris** 's avonds de Bronzen Adhemar tijdens een sfeervolle

Marc Sleen en Eric Joris met hun Adhemars.

bijeenkomst. Volgens het juryrapport omdat hij van meet af aan op een essentieel hoog niveau staat en volwassenheid weet te combineren met oorspronkelijkheid. Meer nog dan Joris stonden de Stripgidsdagen in het teken van **Marc Sleen**. Op de dagen zelf was er een indrukwekkende tentoonstelling te zien die naar aanleiding van zijn 50-jarige carrière is opgezet. Maar daar hield het niet mee op. De jury had tijdens de prijsuitreiking nog een grote verrassing in petto door Sleen de Gouden Adhemar toe te kennen. Deze bijzondere prijs, die voor het eerst werd uitgereikt, kreeg Sleen vanwege zijn onschatbare waarde voor het Belgisch stripverhaal. Een zeer terecht besluit, ook al omdat Sleen als jurylid nog nooit een Bronzen Adhemar had kunnen krijgen. Over twee jaar volgen weer nieuwe Stripgidsdagen.

RS

Kuifje-speurpuzzel

Op woensdagavond 15 december vond in Café Brinkmann te Haarlem de officiële loting plaats van de winnaars van de Kuifje-speurpuzzel uit nummer 264.
De trekking van de hoofdprijs werd verricht door **Saskia Hop**, werkzaam in bovengenoemde etablissement. Zij kweet zich serieus van haar taak en zorgde er met één handgebaar voor dat het monumentale boek *De wereld van Hergé* gewonnen werd door **P.J. van Himst** uit Castricum.
De rest van de prijzen werd als volgt verdeeld:

1e prijs, **J. Hullegraeff** uit 's-Gravenhage;
2e prijs, **C. Blom** uit Utrecht;
3e prijs, **Jeroen Denters** uit Utrecht;
4e prijs, **J.L.A. Kok** uit Reeuwijk;
5e prijs, **Walter Lembrechts** uit Wenduine (België).

De inzending van **Jeroen Denters** vonden wij het afdrukken meer dan waard, maar ook **Jan van Diel** uit Tilburg maakte een tekening op de achterkant van zijn briefkaart en verdient een eervolle vermelding.

Alle winnaars hebben de hen rechtmatig toekomende Kuifje-albums ondertussen thuisgestuurd gekregen. Proficiat!

AvO

Kresse-biografie

Voor het eerste deel (1921-1945) van de geautoriseerde *Biografie van Hans Georg Kresse* is **John Wigmans** op zoek naar materiaal van en over Kresse, met name uit de bovengenoemde periode.
Het gaat dan niet alleen om 'losse' (niet in opdracht vervaardigde) tekeningen, schetsen en aquarellen, maar ook om:

- (originele) reclametekeningen voor onder andere Louter Kabouterjenevers (zoals etiketten of advertenties in kranten en tijdschriften);
- reclametekenfilmpjes voor onder andere Louter Kabouter en Andrélon;
- niet gepubliceerde stroken van *Tarzan*, *Tom Texan*, *Siegfried* en andere strips;
- gelegenheidstekeningen zoals prentbriefkaarten voor de padvinderij;
- boeken die door Kresse zijn geïllustreerd;
- schilderijen, aquarellen en tekeningen die op verzoek (in opdracht) van particulieren zijn gemaakt;

Ook informatie uit niet gepubliceerde vraaggesprekken met Kresse of anderen (bij voorbeeld collega's uit de Toonder Studio's) waarin iets wordt verteld over de periode tot en met 1945, is welkom. Hoewel inmiddels veel materiaal is verzameld, kunnen en zullen nieuwe vondsten, gegevens en feiten toch weer leiden tot nader onderzoek. Wigmans hoopt dan ook met de resultaten van deze oproep de biografie van Hans Kresse over de bewuste jaren te kunnen verrijken en zoveel mogelijk te completeren.
Beschikt u over bovenvermeld of ander materiaal, dan zou Wigmans daarvan graag fotokopieën ontvangen (Severijnpad 16, 1827 GS Alkmaar, 072-617455, na 19.00 uur of in het weekend). Ook wil hij graag van u horen wat u zelf van deze objecten weet. Interviews - zowel op schrift als op band - wil hij graag lezen dan wel beluisteren. Alle reacties zullen vertrouwelijk door hem worden behandeld.

AvO

Studieweekend over strips

Van vrijdagavond 11 tot en met zondag 13 februari '94 wordt in Neerpelt het studieweekend *De strip. Een inleiding in een boeiend medium* gehouden. Enkele onderwerpen, die gedurende de drie dagen aan bod komen, zijn de geschiedenis van het stripverhaal, een documentaire over comics, het analyseren van strips, de beeldtaal van strips, stripscenario's en gesprekken met de auteurs **Marvano**, **Loustal** en **Paringaux**. Het weekend staat onder begeleiding van **Pascal Lefèvre**, communicatiewetenschapper en medewerker van het Belgisch Centrum van het Beeldverhaal.
De cursus is bestemd voor een ieder die wil kennismaken met strips, striplefhebbers die zich willen verdiepen in het medium en potentiële stripteke-

'S EVEN KIJKEN, EEN "K"..... EN EEN "H"... EN DIT IS EEN "I". HET GAAT NIET KWAAD HET KOMT BESLIST IN ORDE.
Vanwege het kuifjenummer neem ik hierbij een tienjarig abonnement op Stripschrift
DAT BOEK VAN MIJNHEER PEETERS IS WAARLIJK HEEL MOOI!
MISSCHIEN MOET IK DAT ABONNEMENT TOCH MAAR NEMEN...
JEROEN DENTERS
WORDT VERVOLGD

naars en scenaristen. Elke deelnemer ontvangt een uitgebreide documentatiemap en het boek *Strips anders lezen* van **Jan Baetens** en **Pascal Lefèvre**. Er is plaats voor maximaal 30 deelnemers. De kosten bedragen *f*125 / Bfr.2500 (*f*100 / Bfr.2000 voor studenten, baanlozen, senioren en gehandicapten). Inschrijven vóór 1 februari. Een aanmeldingsformulier is aan te vragen bij het Vormingscentrum Dommelhof Neerpelt, (+32) 011-642705, fax (+32) 011-663078.

RS

Comics made in Holland

Dat comics als publikatievorm in Nederland eindelijk vaste grond onder de voeten krijgen moge duidelijk zijn. In bijna iedere stripwinkel zijn ze verkrijgbaar. Het succes wordt ook onderstreept door de uitgave van nieuwe Nederlandse strips in comicvorm. Geïnspireerd door de Amerikaanse comic slaan steeds meer Nederlandse stripmakers nieuwe paden in.

De eerste Nederlandse comic, die van de persen rolde, is *De stille getuige*, gemaakt door **Steven de Rie** en uitgegeven door Het Stripschap. Geheel in traditie met de Superheldencomics werpt het eerste nummer een hoop vragen op. De lezer wordt hierdoor gedwongen de volgende nummers te kopen teneinde het verhaal te kunnen begrijpen. Origineel is de vermenging van Oosterse sekten en de strijd tussen goed en kwaad. De 'flower power'-achtige tekenstijl van De Rie past dan ook in de lijn van het verhaal. De Nederlandse namen van de 'helden' werken ietwat mystificerend. Wat echter een nadeel is, is de verschijningsdatum van de volgende delen: deze is niet, zoals gebruikelijk bij comics (en waarin hun kracht ligt), maandelijks. Volgende delen zijn te koop tijdens de Stripdagen Haarlem (juni '94) en De Stripdagen in Breda (oktober '94). Prijs: *f*2,95 / Bfr.60.

Boss is de tweede comicserie die van Nederlandse makelij is. Schrijver/uitgever is **Ger Apeldoorn**; **Henk van het Nederend** tekent het geheel. Het wordt een 12-delige reeks die *f*3,95 / Bfr.80 per deel gaat kosten. Dick Baas (Boss), de hoofdrolspeler, was vroeger een privé-detective die zijn ouwe dag rentenierend denkt door te kunnen brengen. Totdat zijn oude vijanden hem op het spoor komen en één voor één zijn vrienden afslachten ...

De tekenstijl van Henk van het Nederend oogt open en leest makkelijk weg. Dát en het feit dat hij een vlotte tekenaar is waren voor Ger Apeldoorn aanleiding hem te vragen voor dit project. Interessant om te zien hoe beide heren zich zullen ontwikkelen als respectievelijk comicschrijver en -tekenaar. Verkrijgbaar via de stripwinkels. Een voorproefje van Boss staat in nummer 134 van de X-mannen.

Maar dat is nog niet alles. Ook op stapel staan drie comicreeksen van **Willem Ritstier**. Samen met **Minck Oosterveer** werkt hij aan *Arachna*. De strip gaat over een vrouw met spinnecapaciteiten (hoe ze daaraan komt, wordt uitgebreid verklaard) die wraak wil nemen op de moordenaars van haar man. Het is de bedoeling dat de strip eerst wordt voorgepubliceerd in het tijdschrift Comic Watch en daarna in kleur verschijnt als comic. *Window* is het tweede project van Ritstier. **Guus Calicher** tekent deze op computers geënte strip. Als derde project heeft Ritstier nog *Jumper* op het vuur staan. Deze laatste twee projecten wachten nog op een uitgeverscontract.

Verder is Ritstier bezig om strips op CD-ROM uit te brengen. *Jack Pott* - een strip van Ritstier en Oosterveer die in het Algemeen Dagblad verschijnt - is de eerste interactieve strip, voorzien van animatie, geluidseffecten enzovoort, die op CD-ROM verkrijgbaar zal zijn. Ook zijn CD-ROM-versies in de maak van *Cor Morelli* en *Claudia Brücken*.

MN

Au revoir, Jacques Geron

Medio november '93 viel bij ons het overlijdensbericht in de bus van **Jacques Geron**, de tekenvader van *Arsène Lupin* en vele andere verhalen. Het was de Club Bob Morane die het droevige nieuws meldde.

Van *Bob*

HENK VAN HET NEDEREND GER APELDOORN

MINCK OOSTERVEER WILLEM RITSTIER

GEHAALD!
SLIEDDAMA CENTE..
NEEM NOU OP- NEEM NOU OP-
JA, MIRO HIER
MIRO, PEPIJN, IK VOELDE 'M I HIJ IS TERUG, KOEN BEDOEL IK I
MAAR ER IS IETS MIS-
15

STEVEN DE RIE

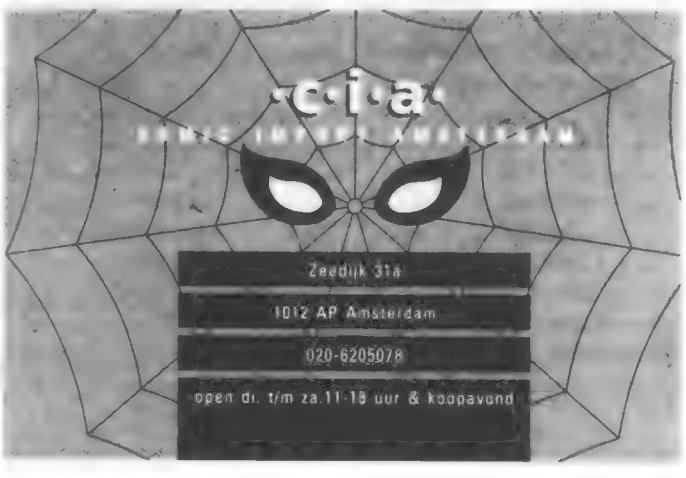

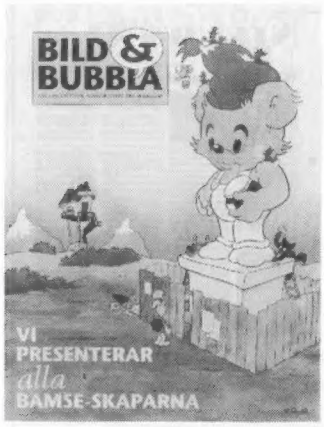

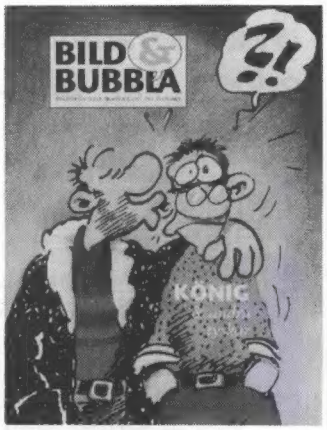

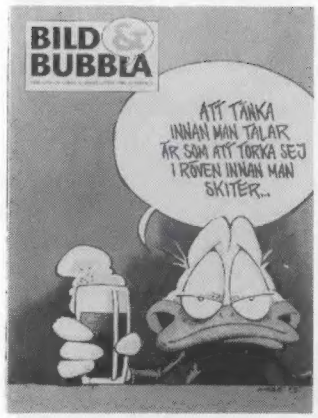

Morane had Geron namelijk bijna naamloos een heel verhaal hertekend, namelijk *Tegenslag voor de Zwarte Hand* (deel 7 uit de Bob Morane Klassiek-reeks van uitgeverij Lefrancq). Van het originele verhaal van **Gerald Forton** waren de platen verloren gegaan en Jacques had minutieus zijn schetsen uitgewerkt aan de hand van slechte films en strookjes kopieerpapier. Voor dit monnikenwerk kreeg hij nochtans geen vermelding op de cover. Bij zijn overlijden aan een hartinfarct echter – dat al dateert van 30 oktober, maar aanvankelijk geheim werd gehouden – wenste de Club Morane hem toch de laatste eer te betuigen. Gerons vriendelijkheid, eerlijkheid en edelmoedigheid heeft immers altijd iedereen getroffen, aangezien men wist dat hij en zij gezin het zelf niet al te breed had.

Daarom wil de Club Bob Morane de periode overbruggen waarin alle bankrekeningen van Jacques' echtgenote vanwege zijn overlijden zijn geblokkeerd. Hiervoor is een steunfonds opgericht. Geron had namelijk de pech voor heel wat uitgevers te werken die òf failliet gingen òf weinig auteursrechten betaalden.

Had Geron zakelijk misschien wat weinig inzicht, tekentechnisch was hij een kanjer. Hij werd geboren op 8 januari 1950 in Verviers en brak als twintigjarige reeds door in de stripwereld via een wedstrijd van Lombard. Ter gelegenheid daarvan verscheen zijn eerste tekenplaat in druk. Geron had een voorliefde voor sf- en politieverhalen. Uitgeverij Artima zag wel iets in deze nieuwkomer en bood hem werk aan. De reclamesector volgde en in '74 verschenen de eerste korte verhalen in Pilote. Spirou/Robbedoes nam enkele gags over. Echt goed op dreef kwam hij via uitgeverij Deligne waar *Debby, geheim agent* en *Conquistador, la Liberté* verschenen. Intussen was Geron ook al bekend bij Tintin/Kuifje waarin hij korte verhalen had gepubliceerd. Ook Spirou/Robbedoes zou enkele *Oom Wim*-verhalen van hem hebben gepubliceerd, maar daar kan de Club Morane verder geen uitsluitsel over geven, want de bewuste verhalen zijn nog niet teruggevonden. Heel wat Oom Wim-verhalen waren bedoeld als leerschool voor jong talent; niemand signeerde ze. In '79 werkte Geron samen met **A.P. Duchateau** aan *Yalek*, waarvan negen albums verschenen bij Novedi.

Ook Geron kende zijn 'roze periode', want tussen 1986 en 1989 tekende hij onder andere *Madame*, een strip waar volwassenen rode oortjes van krijgen. Echte erkenning leek Geron te krijgen bij uitgeverij Lefrancq waar vier *Arsène Lupin*-verhalen verschenen op een scenario van (alweer) **A.P. Duchateau**. Dit jaar zal postuum het vijfde deel op de markt worden gebracht.

Wie de familie wenst te helpen, kan een bedrag storten op de rekening van Club Bob Morane (België 088-2154220-39) met daarbij de vermelding 'A la memoire de Jacques Geron'.

JW

Stapeltje secundair

Door allerlei oorzaken hebben wij het 'stapeltje' een aantal keren moeten overslaan. Daarom gaan we in dit en het volgende nummer een inhaalslag maken om daarna weer bij te blijven. *Bild & Bubbla 1993/2, 3, 4 en 5.*

Nummer 2 is een *Bamse*-special. Van deze strip – die 20 jaar bestaat – worden in Zweden per maand ongeveer 220.000 exemplaren verkocht. Interviews met diverse tekenaars en scenaristen van de strip en ook de vader van Bamse – **Rune Andréasson** – komt aan het woord. Verder een artikel over de Britse **Peter Milligan**.

Duitsers spelen een hoofdrol in nummer 3 met onder andere artikelen over **Ralf König** en **Thomas Ott**. Ook twee Zweedse tekenaars – **Caroline Strömberg** en **Per Gyllenör** – worden

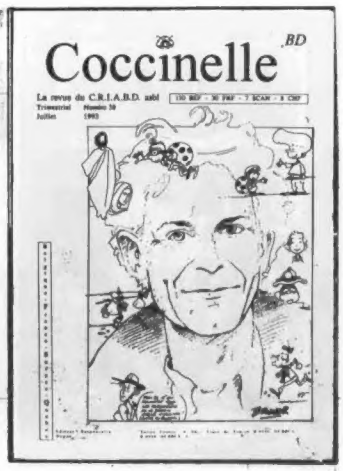

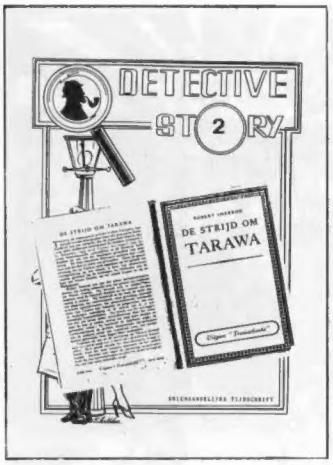

voorgesteld en een vraaggesprek met **Edmond Baudoin** is de slagroom op de goedgevulde taart.
In nummer 4 aandacht voor Turkije, **Alberto Breccia**, Parijs, *Corto Maltese* en **Garth Ennis**, een jonge comictekenaar uit Noord Ierland. (AvO)
De new-age neef van Donald Duck heet *Arne Anka* en wordt in nummer 5 belicht in een vraaggesprek met de Zweedse maker **Charlie Christensen**. Zelfs Walt Disney is voor zijn charmes gevallen en heeft afgezien van verdere rechtsvervolging. Christensen kreeg overigens net als **Neil Gaiman** een *Adamson*-beeldje, toegekend door de Zweedse Academie voor Strips. Verder staat in dit nummer een interview met **Lise Torsdotter** – die als vrouw pornografische strips maakt – en er is aandacht voor **Carl Barks** als illustrator en de muziek van de *Aladdin*-film. Ook zijn er twee nieuwe columns gestart: Trash (over strips als cultuurgoed) en Svindel med Sangrid (over DC/Vertigo-uitgaven). (RS)
Info: Kimmersbo pl 1590, SE-437 93 Lindome, Zweden.
Coccinelle 37 en 38.
Nummer 37 bevat zestig pagina's gewijd aan de verbreiding van de Christelijke strip. Naast veel strips biedt dit nummer een schitterende cover van **Dirk Stallaert** en het eerste deel van een studie over het beeld van Afrika in de strip.
Door de ernstige problemen in Afrika slaagde Coccinelle er voor nummer 38 niet in contact te leggen met hun correspondent aldaar. Het aangekondigde tweede deel van de studie over het beeld van Afrika in de strip is daarom vervallen. In plaats daarvan is een studie van pater **Tochon** ingelast over bijbelse wijsheden bij *Yoko Tsuno* van **Roger Leloup**. (TB)
Info: 9, Allée Louis de Loncin, 6940 Durbuy, België
Comic Forum 60.
Veel **Crumb**, héél veel Crumb. En verder ook de nodige aandacht voor het festival van Angoulème, waar Duitsland dit jaar eregast was. Als gratis bijlage is het nulnummer van het zwart/wit-stripblaadje ALP bijgevoegd. (AvO)
Info: Singerstrasse 11a, 1010 Wien, Oostenrijk.
COMIC Info 1993/2.
Hoogtepunten: **Lorenzo Mattotti**, **Howard Chaykin** en **Frank Miller**. Verder zeer veel actualiteiten en albumrecensies. Het blad is zonder meer de moeite waard. Waar blijft nummer 3? (AvO)
Info: Holzäckerstrasse 32, 8551 Wimmelbach, BRD.
Comic View 5, 6 en 7.
Nummer 5 brengt 'the story of' *Dr. Strange* en **Tom DeFalco**. Verder Marvel-, Dark Horse-, Image- en Valiant-nieuws. Korte artikelen over DC en Juniorpress en de gebruikelijke rubrieken als columns en recensies. Tevens een comic-opiniepeiling. (MN)
In nummer 6 eveneens het laatste nieuws van alle comic-uitgeverijen, een preview van *Deathmate* en 6 pagina's met brieven. (AvO)
Op nieuw formaat (A5) en beter uitgevoerd is nummer 7. Dit keer wordt aandacht besteed aan in het Nederlands uitgebrachte Amerikaanse 'non-superhero'-strips. Verder een portret van **Frank Miller**, overpeinzingen over 'Suggested for mature readers' en Comic Prize Guides. Daarnaast de gebruikelijke comicrubrieken. (MN)
Info: Gevers van Endegeeststraat 5, 8265 ZE Kampen.
Comic Watch 1.
Afgelopen oktober verscheen het eerste nummer van Comic Watch, een maandblad dat zich volledig wijdt aan de comic-industrie. Het blad is opgezet door **Sytse Algera**, met medewerking van **Peter de Bruin** en **Olav Beemer**, namen die we ook kennen uit onder andere Comic View. In tegenstelling tot dat blad doet Comic Watch serieuze pogingen om het grote publiek te bereiken. Voor *f*1,95 (± Bfr.40) krijgt de lezer een volwaardig uitgegeven blad dat door distributeur Betapress op een grote verspreiding kan rekenen.
Nummer 1 geeft een dwarsdoorsnede van de uitgeverijen die op de Amerikaanse stripmarkt opereren en reviews, tips, nieuws en columns (die niet ondertekend zijn). Merkwaardig genoeg komt men hier het artikel 'Suggested for mature readers' tegen dat ook in Comic View 7 staat, de directe concurrent. De puntjes staan nog niet helemaal op de i, maar daarvoor is het dan ook een eerste nummer. De fans moeten zelf maar uitzoeken uit welk blad ze de meeste informatie halen. Hoe meer nieuws, previews en tips, hoe beter. Want wie kan er nog wijs uit die massa comics die maandelijks over ons wordt uitgestort? (MN)
Info: Postbus 74740, 1070 BS Amsterdam.
Detective Story 2.
Een Nederlandse vertaling van het Dossier Tarawa van auteur **Thierry Martens** uit het Franse tijdschrift Hop! (nummer 56). De maker van Detective Story – die zich overigens niet bekend maakt – lijkt een niet serieus te nemen frustraat, die op de laatste pagina onder anderen **Claude Lefrancq**, **Patrick van Gompel** en **Jan Smet** van verregaande incapaciteit beticht. Ook het Belgisch Centrum van het Beeldverhaal moet het ontgelden. Zielig! (AvO)
Info: Tivolistraat 46, 1200 Brussel, België.
Holland Animation Nieuwsbrief 1993/2, 3 en 4.
In nummer 2 onder andere een kort verslag van de 27e editie van het festival van Annecy.
Nummer 3 bericht onder meer over de gewijzigde opzet van het Fonds voor de Nederlandse Film. (AvO)

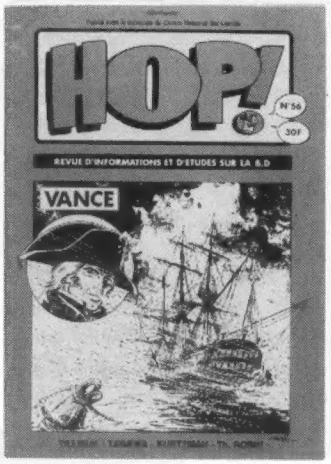

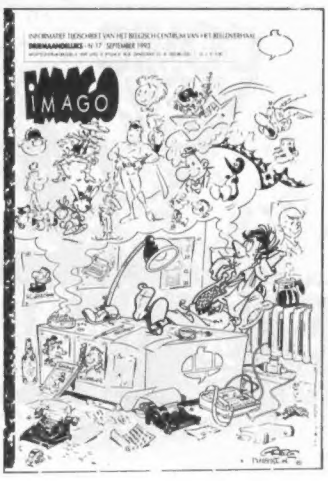

In nummer 4 onder meer informatie over het pas opgerichte Nederlands Instituut voor Animatiefilm (NIAF) en een interview met **Frank Thomas** en **Ollie Johnston**, twee oudgedienden van Disney die op uitnodiging van Animation Art in Amsterdam op bezoek waren. (RS)
Info: Gedempte Voldersgracht 20, 2011 WD Haarlem.
Homologie 1993/4.
'Homoseksualiteit en strips of: Duizend pot(t)en en granaten!!' is het thema van dit tweemaandelijks lesbo/homoblad. Artikelen over de outing van de *Alpha Flight*-comicheld Northstar, de onstuitbare opmars van de lesbostrip, *De familie Doorzon* en **Ralf König** vullen de pagina's van dit tijdschrift. Het artikel over König (van **Hans Pols**) verscheen eerder in Stripschrift 241. (AvO)
Info: Postbus 16584, 1001 RB Amsterdam.
Hop! 56.
Brengt ons interviews met **William Vance** en **Thierry Robin**, voorzien van zeer uigebreide bibliografieën. Verder een artikel over de strip *Tarawa* door **Thierry Martens** (zie ook Detective Story 2). (AvO)
Info: 56, Boulevard Lintilhac, 15000 Aurillac, Frankrijk.
Imago 16 en 17.
Met alle informatie over de exposities in 1993. (AvO)
Info: Zandstraat 20, 1000 Brussel, België.
La Lettre de Dargaud 11, 12, 13 en 14.
Nummer 11 bevat naast een schat aan wetenswaardigheden een groot aantal korte interviews. Onder anderen **Tibet**, **Le Gall**, **Dufaux**, **Giraud** en **Vink** komen aan het woord. (TB)
In nummer 12 interviews met **Raoul Cauvin**, **Claude Marin** en **François Corteggiani**. (AvO)
In nummer 13 veel nieuwtjes en aankondigingen van albums die bij Dargaud op stapel staan. Dit alles aangevuld met korte interviews. Deze keer **Walter Fahrer**, scenarist **Rodolphe**, **Goddard & Ribera**, **Gourmelen** en **Lorg** (de zoon van **Jijé**) aan bod. Iets omvangrijker zijn de vraaggesprekken met **Blanc-Dumont** en **Fred**.
Nummer 14 opent wederom met **Fred**, voor wie door een Schotse liefhebber van zijn werk een speciale Armand-whisky gestookt werd. Verder besteedt La Lettre veel aandacht aan de Franse stripfestivals in 1994. Daarnaast vertelt **Derib** over *Red Road*, **Dodier** over *Jerome K. Bloks* en **Jacques Martin** over zichzelf. Uitsmijter is een gesprek met **William Vance**. (TB)
Info: 6, Rue Gager Gabillot, 75015 Parijs, Frankrijk.
Rêve-en-Bulles 5 + BD Flash 4.
REB opent dit nummer met een aardig dubbelinterview: **Alec Severin** interviewt **Jan Bosschaert** en vice versa. Verder artikelen over **René Follet** en over twee Duitse tekenaars, arrivé **Schultheiss** en aanstormend talent **Sieber**. Met een nieuwe rubriek over 'vergeten' illustratoren en een kort interview met **Olivier Saive** wordt dit nummer afgesloten.
De BD Flash in het hart van het blad staat 24 pagina's lang weer bol van de nieuwtjes. (TB)
Info: 13, Allée de la Fragne, 1400 Nivelles, België.
Sapristi 26.
In dit nummer staat **Tardi** centraal met een uitgebreid interview, een omvangrijke bibliografie die zijn produktiviteit eer aan doet en een fraaie cover van zijn hand. Verder interviews met **F. Lamy** en **Jusseaume** van wie ook een kort verhaal is geplaatst. (TB)
Info: BP 173, 76206 Dieppe Cedex, Frankrijk.
ZozoLala 69, 70 en 71.
In nummer 69 onder andere een vraaggesprek met vier vrouwen in de stripwereld: tekenares **Lian Ong**, inkleurster **Wilma Leenders**, vertaalster **Hedy Stegge** en **Marjolein Westerterp**, ex-hoofdredactrice van Sjors en Sjimmie Stripblad. Nummer 70 opent met de liefdesbaby van **Hanco Kolk** en in nummer 71 worden interviews gepubliceerd met **Dick Matena** en **Paul Teng**. Ook in dat nummer de laatste comic-column van **Paul Sprang** en de laatste aflevering van de artikelenreeks over de geschiedenis van de strip. (AvO)
Info: St. Antonielaan 13, 6821 GA Arnhem.

La Lettre
DARGAUD
Dans ce numéro les interviews de :
TIBET - LE GALL - DUFAUX - GIRAUD - VINK - DURAND - FRANCARD - GIORDANO LESUEUR - MIDANT
La fin de "Vécu" et de "Hello BD"
3615 BEDE

La Lettre
DARGAUD
Dans ce numéro les interviews de :
Marcel GOTLIB - Christian GOUX - Claude MARIN - François CORTEGGIANI - Raoul CAUVIN.
La bande à Chichille dans un "Mac Do"

La Lettre
DARGAUD
Dans ce numéro les interviews de :
FRED - BLANC-DUMONT - RODOLPHE - FAHREE - CARRE - GODARD - RIBERA - FILIPPINI - BONELLI - GLÉNAT - GOURMELEN - LORG.
Guy Vidal : Retour aux sources
Les nouveautés Blueberry chez Dargaud
3615 BEDE

La Lettre
DARGAUD
Dans ce numéro les interviews de :
DERIB - DODIER - MARTIN - Yves DUTEIL - VANCE - GATY - OLLIVIER - F'MURR.
Quiz BD : nouvelles questions
3615 BEDE

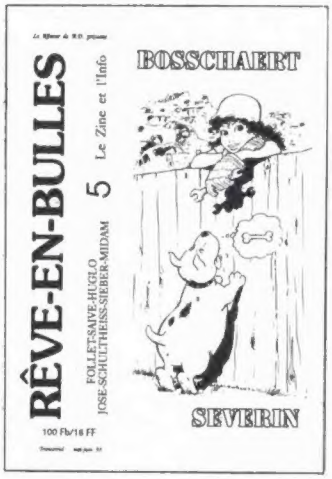

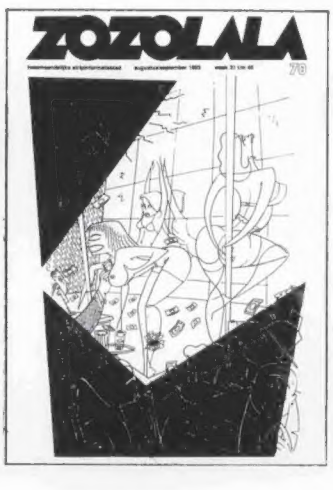

UNIEKE STORM ZEEFDRUK

Binnenkort verschijnt deze genummerde en gesigneerde zeefdruk. Het formaat van de afbeelding bedraagt 48 x 63 cm en is gedrukt op speciaal papier.
De oplage wordt gelimiteerd tot maximaal 500 exemplaren. De prijs bedraagt ƒ 125,– (incl. verzendkosten). Als u in aanmerking wil komen voor deze exclusieve zeefdruk dan is voorintekening verplicht.

Hoe werkt de voorintekening:

Stuur vóór 14 februari een kaart met naam en adres naar:

Big Balloon
T.a.v. Storm Zeefdruk
Postbus 625
2100 AP Heemstede

De eerste vijfhonderd inzendingen krijgen persoonlijk bericht. Het aankoopbedrag moet vooraf betaald worden. Nadat het verschuldigde bedrag ontvangen is wordt de zeefdruk opgestuurd.

BIG BALLOON PHONE CARD COLLECTION

Eindelijk zijn nu ook de favoriete stripfiguren van Nederland te bewonderen op een echte telefoonkaart dankzij de

Alleen voor echte verzamelaars!

Big Balloon Phone Card Collection

Franka, De Familie Doorzon en Sjef van Oekel prijken elk op hun eigen telefoonkaart ter waarde van 20 eenheden.

De drie kaarten steken samen in een speciaal daarvoor ontworpen houder. De oplage van deze sets is gelimiteerd tot slechts 1250 stuks.

Hoe bestellen:

Dit collectors item van drie gezeefdrukte kaarten is te bestellen door ƒ 39,95 over te maken op:

giro 3658311
t.n.v. Big Balloon, te Heemstede
o.v.v. Big Balloon Phone Card Collection

BIG BALLOON

GERRIT DE JAGER
VOORFAAN BWIJF JIJ BUITEN OP HET BAAFJE WACHTEN EN NIEW MEEW IN DE FEL!
telefoon cel
HAL-LO?
BIG BALLOON
phone card
collection
HENK KUIJPERS
THEO VAN DEN BOGAARD
Hier sta ik helemaal op! even wat anders dan zon half staatsnoord op een passe muntstuk, reeds.
God sta me bij
1